

Vallespir 3

Revista Cultural i Literària

Tercera Època, núm 3, Primavera 2007

Editat pel Centre Cultural Català del Vallespir

Preu: 5 euros

Trabucaire

Trabucaire Editions

2 c/ Joly d'Arnaud

F-66140- Canet

tél/fax: 04.68.73.17.66

Entrepôt: 11 rue Traverse de Pla - BP 4106-

66043 Perpinyà Cedex

04.68.61.02.82

e-mail: trabucaire@wanadoo.fr

Site internet: www.trabucaire.com

LIBRAIRIE SANT JORDI

2. rue Pasteur - 66400 CERET

Tél 04 68 81 15 30 - Fax 04 68 55 38 76

courriel: librerie.santjordi@wanadoo.fr

PACHECO Bernard

TABAC - JOURNAUX - CADEAUX

32, Rue Jean Jaurès

66260 ST-LAURENT DE CERDANS

SIRET: 404 857 799 00013 - NAF 52.2

*La llibreria, des del segle XIX,
del carrer de Besalu*

Carrer Besalú, 12 - 17600 FIGUERES

Tel: 972 500 133 / Fax: 972 675 731

e-mail: info@mallartllibres.com

www.totselsllibres.com

le
**Cheval
DANS
l'arbre**

LIBRAIRIE

26, Bd Maréchal Joffre

66400 CÉRET

TÉL/Fax 04.68.87.68.38

**Institut
FONT
NOVA**

**libreria
Catalana**

**LIBRERIA ESPECIALIZADA EN
MATERIAL ESCOLAR:
LIBRES, MANUAUS, REVISTES, CDS,
VÍDEOS, ETC...**

Plaça Payrà, 7 - 66000 PERPINYÀ

Tel: 04 68 34 89 39

Fax: 04 68 35 28 73

e-mail: libreriacatalana@free.fr

ULYSSES
LIBRERIA DE VIATGES

Ballesteries, 19. 17004 GIRONA

Tel./Fax 972 211 773

http://www.ulyssus.com

ulyssus@ulyssus.com

Libreria - Papeterie

Sant Jordi

Georges GUISET

5, rue porte d'Espagne

66230 PRATS DE MOLLÓ-LA PRESTE

Tel: 04 68 39 70 40

Fax 04 68 39 79 16

TORCATIS

*la LIBRAIRIE
de PERPIGNAN...*

10, rue mailly - 66000 Perpignan
tel : 04 68 34 20 51 - fax : 04 68 35 48 71
mail : librerie.torcatis@wanadoo.fr

**Generalitat
de Catalunya**

Libreries

Barcelona	València
Plaça dels Feladets, 115 (tel. 93 302 64 602) libson@gencat.net	Dr Fleming, 19 (tel. 972 22 19 20) libria@gencat.net
Rocafort, 100 (tel. 93 210 54 17) subtop@gencat.net	Terracònia Carrer Major, 27 (tel. 977 21 17 97) libria@gencat.net
Perpinyà Gran Via de Jaume I, 35 (tel. 972 22 72 67) librig@gencat.net	Torredors Els Quatre, 1. Llibreria catalana Alcúdia, 44 (tel. 91 524 15 90) diana.ema.pescard@gencat.net

http://wadtop.gencat.net

radio Arrels

**Escolteu-nos al
100.8 FM!**

48, carrer de les Agustines - 66000 PERPINYÀ
radioarrels.net

Vallespir

Revista Cultural i Literària

CONSELL DE REDACCIÓ

Martine Berthelot
 Josianna Cabanes
 Yves Duchâteau
 Joan Rau Escudero
 Michèle Falgueres
 Charles-Henri Julià
 Henri Loreto
 Sergi Montémont
 Margarida Planell
 Gentil Paig-Moreno
 Maria Teresa Sinyol
 D.A. Vargas

EDITA:

Centre Cultural Català del Vallespir
 7 Av. G. Clémenceau
 2, carrer Pierre Camo
 66400 CERET

Mel: g.puig-moreno@wanadoo.fr
 Portal: www.vallespir-portal.org
 Tel: 04 68 87 60 90
 Tel: 00 33 468 87 60 90

DISSENY I MAQUETA:

Teresa Sinyol (Figueres)

IL·LUSTRACIONS:

Philippe Blanch
 R. Grillon
 Joan Felip Vilà
 Manolo Hugué
 Eulàlia Sarioia

PORTADA:

Dibuix de la sardana de
 Joan Felip Vilà

IMPRESSIÓ:

Gràfiques Canigó (Figueres)

DIFUSIÓ:

Llibreria pàgina 2

FOTOGRAFIES:

Montserrat Blanch
 Comitè Ariesenc
 Christine Coste
 Miquel Llaurí
 Miquel Ruquet
 Jordi Vila i Carreres

DOCUMENTACIÓ:

Maria Grau (IFCT-UdeP)
 H. Loreto (Arles de Tec)
 D.A. Vargas (Ceret)

SUBSCRIPCIÓ:

Vallespir: 7 € per número
 Europa: 10 € per número
 Pagament per xec a l'ordre del
 Centre Cultural Català del Vallespir
 2, rue Pierre Camo - 66400 CERET

ISSN: 1147-923X

PRIMAVERA 2007

SUMARI

EDITORIAL

Correu del lector 4
 Paraules del director 5

LITERATURA

Records del Rosselló, per Pere Talrich 6 - 7
 L'Expulsion, per Miquel Llory 8 - 9

POESIA

El fora la llei / Le hors-la-loi, per Joan Laclare i Pagès 10
 Quelques réflexions sur notre identité, per Miquel Sargatal 11
 Un hivern a Can Xaupí, per Miquel Sargatal 12

HISTÒRIA I ACTUALITAT

Els lligams transfronterers i la 1ª Guerra Mundial, per Miquel Ruquet 13 - 14- 15
 Creixement del bilingüisme a Ceret, per Alà Baylac-Ferrer 16
 Sobre la THT/MAT, per Joan Jaume Planes 17

PINTURA, MÚSICA I ESCULTURA

Joan Felip Vilà, pintor de Figueres i de Ceret, per D.A. Vargas 18 - 19
 El Cant del Vallespir de Déodat de Severac, per Josianna Cabanes 20 - 21
 L'escultor Manolo Hugué, per Montserrat Blanch 22 - 23
 Recordant "Cançó d'Amor i de Guerra", per Claude Baudry 24

HOMENATGE I ENTREVISTA

Homenatge a Francesc Pujade, per Christine Coste i Pere Bouzage 25
 Els anys 70 a Ceret, una entrevista a Yves Duchâteau 26 - 27

CULTURES D'ARREU DEL MÓN

La llengua del poble amazigh o berber, per Sergi Berenguí 28 - 29 - 30

APUNTS DE LECTURES

Apunts de lectures 30 - 31
 Contraportada: L'Auca (resumida) de Mossèn Cinto Verdaguer 32

Contactes i correspondència revista Vallespir:

CCCV - 7 Av. G. Clémenceau, i 2 carrer Pierre Camo - 66400 CERET.
 Mel: g.puig-moreno@wanadoo.fr Portal del CCCV: <http://www.vallespir-portal.org>
 Tel: 04 68 87 60 90 - Tel: 00 33 468 87 60 90

CORREU DEL LECTOR

CORREU DEL LECTOR SOBRE VALLESPIR núm. 2

Cet été, j'ai acheté le numéro 2 de la nouvelle revue Vallespir dans une librairie de Perpignan et j'ai été très surpris et particulièrement touché de trouver un passage de Le Sang du Vallespir, texte de mon père Ludovic Massé, traduit en catalan. C'est une langue qu'il adorait et je suis sûr qu'il aurait apprécié la belle traduction de Patrick Gifreu. Pour moi, Céret, Reiners, Arles de Tec, Serrallonga... que de souvenirs inoubliables ! En tout cas, je vous félicite d'avoir fait revivre l'ancienne et belle revue Vallespir des années trente à laquelle mon père avait collaboré. Je vous adresse tous mes encouragements et toutes mes félicitations. **Claude Massé. Perpignan.**

Tombés amoureux de la Catalogne, nous passons depuis une douzaine d'années nos vacances en Vallespir (Sant Llorenç de Cerdans, La Farga del Mig, Costoja). Je me suis mis à l'apprentissage du catalan et avons trouvé un pied-à-terre à La Menera. J'ai lu votre belle revue Vallespir. Je me permets de vous adresser un poème humoristique en langue bretonne. Je l'ai écrit à la gloire du charcutier de Sant Llorenç, Enric Nou. Il ignore ce poème. Il est à votre disposition pour publication dans votre rubrique Poetes europeus al Vallespir. Il sera publié dans la revue littéraire en langue bretonne "ABER". A galon ganeoch (cordialement) **Laorañs Motrot, Kergonan, Gwenrann /Guérande**

He llegit el número 2 de la revista *Vallespir* i m'ha semblat tan agradable com el primer. En el segon número s'eixamplen els punts d'interès de la revista i així es fa més universal. Una bona revista local ha de projectar al món allò més proper tant com apropar i fer seu allò que sembla més llunyà: aquest diàleg entre el país propi i el món la vostra revista l'entaula de manera molt reeixida. Us felicito per l'encert. Per afinitats particulars m'ha interessat l'aplec de mots d'Arles del final del segle XIX comentats per Joan Pau Escudero, les notícies sobre els moviments corals del Vallespir i l'article sobre la Patagònia de Gentil Puig, una terra quilomètricament llunyana però molt propera per la història que Catalunya i Amèrica compartim. **Xavier Luna, Sant Cugat del Vallès.**

La revista *Vallespir* em sembla un bon exemple de treball seriós per a la llengua, la literatura i la cultura catalanes. Del segon número m'han interessat sobretot els articles de lingüística i d'història signats per Joan Pau Escudero i Andreu Balent. És interessant trobar-hi també pàgines de poesia, d'entrevista al desaparegut compositor Max Havart i de descoberta d'altres cultures, com la de Patagònia per G. Puig, i m'ha semblat una excel·lent idea donar la paraula als "britànics del Vallespir". En tot cas, desitjo que aquest correu pugui servir d'encoratjament per a continuar la vostra publicació. I tant de bo la revista *Vallespir* pugui servir de precedent i d'estímul per a una revista similar d'àmbit de tot Catalunya Nord. **Berenguer Ballester, Ràdio Arrels, Perpinyà.**

NOTA de CONDOL A MAX HAVART de la REVISTA VALLESPIR, per YVES DUCHÂTEAU

Mai més no veurem Max Havart pels carrers de Ceret. Ja no veurem la seva alta i digna silueta, l'esclat del seu esguard blau; la seva aparent rigiditat li servia, sens dubte, per amagar una sensibilitat a flor de pell. Amb ell, és una part immensa de la història de la música catalana que desapareix. Era el supervivent d'una època en la qual els joglars treballaven, peregrinant per tot Catalunya Nord al fil de les festes majors. Era un temps en què la sardana tot just començava, un temps en què les cobles eren allora orquestres de varietat i també conjunts simfònics, per a interpretar, el contrapàs, ballets i masurques... Max Havart ha contribuït a enriquir el repertori de les orquestres tradicionals amb nombroses transcripcions, adaptacions i creacions personals. D'ençà de la seva primera composició, l'any 1947, la sardana *Campanes del Vallespir*, Max mai no ha cessat d'escriure i d'harmonitzar, fins a aquest funest mes d'abril en què el dolor s'apoderà del seu cos i del seu esperit. En el darrer llibre, que serà el seu cant del cigne, escriu: "Un creador que ja no té més idees no té cap motiu imperiós de continuar vivint". Ja no era ell mateix, llavors se n'ha anat; s'ha apagat poc a poc sota els ulls de l'Eva, l'amor de sa vida, i dels seus dos fills, Patrick i Jean-Claude. Ha estat un home dret el que ens ha deixat, només cal llegir els seus records "Tres Vides, memòries d'un músic català" per a adonar-nos-en. Compositor prolífic, fou també un instrumentista brillant i un enamorat de la natura catalana que ha cantat amb un amor i un fervor infinits. Adéu Max! Desitjaves que la teva vida no fos inútil; afirmo, amb els amics de Vallespir que, poc abans de la teva desaparició et van visitar, la teva vida fou totalment útil.

PRESENTACIÓ DEL NÚM 3 DE VALLESPÍR

Paraules del director

Ens nostres lectors ens demanen sovint que la revista *Vallespir* sigui semestral. Hem de dir que aquesta demanda ens honora perquè expressa un desig de llegir-nos amb més freqüència i revela alhora un interès. El consell de redacció pensa que és una qüestió d'equilibri entre les vendes i el cost de l'edició. Per arribar a ser semestral s'hauria d'arribar a una venda de 600 exemplars per tal d'autogestionar-nos. Ara són entre 400 i 450 exemplars venuts. Cal doncs que els membres de les associacions del CCCV facin un esforç suplementari. Precisem que som unes 30 associacions i que cadascuna pot decidir quants exemplars pot vendre. També hem de considerar que és una revista que es comença a vendre a Catalunya Principat. En efecte, ara hi ha unes 10 llibreries que difonen *Vallespir*. Recordem que -a despit de les dificultats de tota mena- hem afirmat al número 2 que volíem apostar costí el que costi per la defensa del català, la llengua més feble, donat, a més, que és la única revista literària en llengua catalana en venda a tot Catalunya Nord (1).

Pel que fa al contingut d'aquest número 3, a la rúbrica literatura hem escollit l'escriptor originari de Serralonga Pere Talrich (1858-1910) perquè és un dels precursors del renaixentisme relativament poc conegut, però sobretot perquè pensem que, un home com ell -però també com Pierre Camo i tants altres- és l'exemple de generacions i generacions de nord-catalans que han hagut d'exiliar-se nord enllà o, a vegades, molt més lluny per a reeixir en allò que, sens dubte, no podien arribar a fer en aquells temps al seu país d'origen. L'obra de Talrich resumeix la profunda nostàlgia que tots ells sentien -i alguns encara senten- pel Rosselló i el Vallespir en ser-ne allunyats durant tants anys...gairebé tota la vida. Després, llegirem la traducció del próleg del llibre de Miquel Llorc *L'Expulsion*, que és l'expressió d'un món ancestral que agonitza i que la natura engoleix amb unes forces tel·lúriques incontrolades. Molts lectors ja hauran llegit aquesta novel·la en francès.

Per primera vegada, ens acostem també a un altre tema relacionat amb la llengua, més aviat amb la pèrdua de la llengua i al dolor i la perplexitat que aquest greu fenomen provoca a moltes persones, gairebé a generacions senceres de la població nord-catalana. En efecte, llegirem un poema de Joan Laclare i Pagès i unes reflexions de Josep Sargatal, que expressen aquest dolor. El primer podria ser el pare i el segon, el fill, dues generacions que, de maneres diferents, han perdut en part la llengua estimada i una part molt sensible de la identitat. Tots dos ens obliguen a reflexionar sobre el que ha passat en relació a la llengua, als seus avis, als seus pares, i ara als fills -és a dir, sobre aquella part més íntima i profunda del ser humà. Hem cregut que era important de presentar aquest poema, que lluny de tota pretensió literària, és revelador i sincer, i de fer aquesta reflexió amb el jove escriptor Miquel Sargatal perquè encara en pateix profundament les conseqüències.

Donem les gràcies a Yves Duchâteau, de Ceret, perquè ens ha permès de descobrir o d'entendre molt millor la intensitat de la vida cultural de Ceret durant els anys 70-80. Vida cultural que encara avui ens deixa perplexos i ens fa somniar en un esdevenidor cultural molt millor que l'actual per a Ceret. Continuem presentant aspectes de les arts al Vallespir amb l'obra del compositor llenguadocià Deodat de Severac, de l'escultor Manolo Hugué, o de l'obra del pintor de Figueres i de Ceret amic de Salvador Dalí, Joan Felip Vilà. Com ho havíem anunciat, *Vallespir* se solidaritza amb la lluita contra la imposició del projecte de la THT/MAT i tractarem de proposar alternatives al projecte en números ulteriors. Continuem apostant per l'obertura de Vallespir vers les altres cultures, en aquesta ocasió amb l'article de Sergi Berengué a propòsit del poble i la llengua berbers.

Ens hem adonat a través dels contactes i presentacions que alguns lectors estan en desacord amb el contingut d'algun article publicat al núm.2. En conseqüència, el consell de redacció de *Vallespir* manifesta que no es fa responsable del contingut de cada article publicat car, com és generalment admes, aquesta responsabilitat depèn de cada autor concret. Per contra, el consell de redacció es compromet a publicar al Correu del Lector la rèplica justificada i legítima a qualsevol desacord.

Finalment, notarem que hem simplificat la forma de la subscripció que ara es troba a la pàgina 3, i que es pot fer enviant a l'adreça indicada un xec a nom del Centre Cultural Català del Vallespir. Recordem també que la publicitat de les llibreries que és inclosa a *Vallespir* són també els punts de venda de la nostra revista. Insistim que la seva supervivència i freqüència d'aparició depenen dels nostres amics lectors. Comptem, doncs, amb tots vosaltres!

Ceret, 21 de febrer de 2007

(1) Pour les lecteurs ayant des difficultés à lire le catalan nous leur proposons de retrouver les textes en français marqués par le pictogramme sur le portail informatique du CCCV: <http://www.vallespir-portal.org>

"RECORDS DEL ROSSELLÓ" (1887)

de Pere Talrich

(SERRALLONGA 1810, PARÍS 1889)

● Pierre Talrich naquit à Serrallonga en 1810. Orphelin de bonne heure, il dut quitter son village natal. Il se rendit à Paris où il travailla au journal *Le Siècle*. Il participa de loin à la première renaissance roussillonnaise. Il fut, à Paris, un des plus ardents catalanisants. Il y fonda le cercle lo Pardal, où les Roussillonnais se réunissaient pour parler leur langue maternelle et célébrer des fêtes en l'honneur de leur pays natal. En décembre 1885, lorsque l'Estudiantina catalana et la Còpia des Mattes arrivèrent à Paris pour participer aux fêtes du Soleil, Talrich se rendit à la gare pour leur souhaiter la bienvenue. Il salua ses compatriotes en improvisant le quatrain suivant :

*Vosaltres que veniu, amb tota l'armonia
Del nostre bell parlar, nos portar l'alegria,
Infants de Perpinyà, vos obrim nostre cor;
Pel nostre Rosselló és tot omplert d'amor.*

Il publia son oeuvre principale, *Records del Rosselló*, à l'âge de 77 ans. Auparavant, il avait publié *Cantata al Rosselló* et *Records de las Escaldes*. Cette oeuvre avait remporté un prix aux Jocs Florals de Barcelone.

En 1887, Pierre Talrich fit imprimer à Perpignan l'édition de *Records del Rosselló*. Un souffle de mélancolie empreinte de couleur et de lumière intense remplit le volume. C'est le Roussillon, le Capcir, la Cerdagne et surtout le Vallespir qui passent dans l'esprit, lorsqu'on lit ses vers. Il avait aussi écrit en prose française, vers 1855, un drame en quatre actes, *Vasconcellos*, qui témoigne d'une réflexion historique sur la Catalogne au travers de la trajectoire du Portugal.

Pierre Talrich mourut à Paris, le 28 février 1889.

Una carta de Jacint Verdaguer

(Folgueroles, Osona, 1845 - Barcelona, 1902)

"Mon estimat compatrioti,

Ab l'ànima plena encara de perfums del Conflent, Rosselló i Cerdanya, d'on ara mateix arribo, he llegit vostres inspirats Records. Hermós país i hermós llibre ! Fresques i dolces són les estrofes de l'un, com fresques i gemades són les riberes de l'altre. És un jardí, lo Rosselló, i és un altre jardí lo vostre poema, a on rós heu transplantat sos rocals, sos arbres i ses flors per plaer dels que tenim lo cor en tan bonica terra. Com vos donaré les grans mercès per haver-me'l dedicat ? Si mon Canigó no m'hagués donada altra honra que aqueixa, me donaria per sortós i pagat.

Hem parlat llargament de rós i de vostre bellíssim llibre ab lo gran escultor de Cerdanya, M. Oliva, que acabo de deixar en la ciutat de Balnes.

La Catalunya d'Espanya mercixeria quelcom d'aqueix altre inspirat català de França.

Viscau molts anys, los dos, ros ho diu ab tot l'afecte de son cor vostre amic grandíssim.

Jacint Verdaguer. pbrè".

Text extret de: "RECORDS DEL ROSSELLÓ"

versió francesa i catalana de Pere Talrich

Salut cordial, monts de l'Albère,
rives du Tech, beau Vallespir,
des notre frontière
de festons bleus comme des fleurs de lin !

Je suis né là, hélas ! sans père:
j'eus pour berceau son lit de mort
A deux ans, je n'avais plus de mère.
Connaissez-vous plus triste sort !

L'enfant devint homme. Amère souvenance !
loin de toi, Vallespir, le destin m'exilia,
il y a plus de cinquanta ans, a l'autre bout de France,
où j'ai à demi oublié ton sonore catalan.
Dis-moi, raconte à ton fils, ô cordillère aimée !
à ton fils qui te soupire dans sa prison du nord,
ce qui t'est survenu durant ce laps d'années:
de tes monts, de tes vallées réveille-moi le souvenir.

Dis-moi, tes tours lézardées,
Massane, Mir, Cos et Cabrenys,
ont-elles éteint les grandes flammes
qui fomentaient tes soulèvements ?
et, quand l'orage, sur tes sommets
déchire le manteau des nuages,
que les clochers invitent à la prière,
défilent-elles toujours le feu du ciel ?

Le micocoulier de mon village
(quand je naquis, il était, lui, bien vieux)
a-t-il conservé toutes ses branches ?
L'oiseau y fait-il, chaque année, son nid ?
Voit-on encore sous son feuillage,
ami des enfants au berceau,
voileur -riante image-,
comme des guêpes d'or, les rayons du soleil?
(...)

Salut cordial, monts de l'Albera,
ribes del Tec, bell Vallespir,
que engarlandes nostra frontera
de festons blaus com flors de lili

Aquí so nat, all sense pare:
tinguí per bres son llit de mort
A dos anys no tenia mare.
Sabeu més trista sort!

Lo nin se fa home. Amarga remembrança!
lluny de tu, Vallespir, lo destí m'exilià,
fa més de cinquanta anys, a l'altre extrem de França,
on tinc mig oblidat ton sonant català.
Digue's, conta al teu fill, oh ma serra estimada!
a ton fill qui et sospira en sa presó del nord,
lo que ha succeït entre eixa temporada:
de tes monts, de tes valis desperta'm lo record.

Digue's, tes torres esquerdades,
Massana, Mir, Cos i Cabrenys,
han apagat les flamarades
que movien tos somatents?
i quan l'oratge, en tes alçàries,
dels núvols esquinxà el mantel,
que els batalls toquen a pregàries,
provoquen sempre el llamp del cel?

Lo lledoner del meu vilatge
(quan jo vaig nèixer, era, ell, molt vell)
ha conservat tot son brançatge?
Hi fa, cada any, son niu l'aucell?
Encara es veu baix son fullatge,
amic dels infants al bressol,
voiletejar -riant imatge-,
com vespes d'or, los raigs de sol?
(...)

Un Texte de Jean Amade dédié à Pierre Talrich

Anthologie catalane, "Édition de la Bibliothèque Catalane", Perpignan, 1908.

"Si nous voulons être pénétrés de cette douce mélancolie faite de chers souvenirs et d'irréalisables souhaits, si nous voulons être remués jusqu'au fond de l'âme par ce que la nostalgie du pays natal a trouvé peut-être de plus émouvant dans la poésie catalane, ouvrons les Records del Rosselló de Pierre Talrich (1887), qui resta, dans son éloignement, l'un des plus vénérables patriarches des lettres roussillonnaises. Le poète a dû quitter sa petite patrie, où il avait vécu les meilleures années de sa jeunesse, où s'était formée son âme sensible dans la contemplation d'une riche et indulgente nature.

Et le voilà, perdu, exilé dans ce grand Paris où rien ne parle plus à son cœur, où tout lui est étranger, qu'il peuple vainement de ses regrets et de sa langueur, et que seul peut lui rendre supportable l'espoir d'aller finir ses jours dans son village et y dormir de son dernier sommeil. Il chante donc le Canigou et la mer bleue, et le Capcir et la Cerdagne, cette terre de plaisance où l'été n'est qu'un printemps, terre verdoyante et parfumée, qui, délavée des neiges de l'hiver, exhale un hymne triomphant à l'approche des premiers beaux jours.

Il chante enfin le Vallespir qui le vit naître, et les Albères et le Tech, vallée charmante où tout nous est comme un encouragement à la vie. Il dit les rielles tours au sommet des montagnes, la robuste foi de sa race, et ses danses et les amours; il dit le murmure des châtaigniers, le chant des grillons dans les chaumes, et les resplendissantes nuit d'étoiles. Il dit surtout la douleur de l'éloignement, et il le dit avec une émotion contenue et des soupirs discrets, plus éloquents et plus touchants peut-être que certains cris de désespoir".

Jean Amade (Céret, 1875-1949)

"L'EXPULSION"

de Miquel Llory

CE ROMAN A ÉTÉ PUBLIÉ EN 1990 AUX ÉDITIONS STOCK DE PARIS AVEC UNE PRÉFACE DE ROBERT PINGET, GRAND PRIX NATIONAL DES LETTRES, QUI ÉCRIT: "... PRENEZ GARDE, CAR VOUS NE SORTIREZ PAS INDEMNÉ DE LA LECTURE DE CE LIVRE, ON SE LAISSE ENLISER, CONFONDU PAR TANT DE SOUFFRANCES... LA SOUFFRANCE, CELLE DE ROGER, LE DERNIER BERGER QUI S'ACCROCHE AVEC SA FAMILLE ET SON TROUPEAU DANS CE DÉSERT HUMAIN QUE SONT DEVENUES LES PYRÉNÉES CATALANES. ET CE SONT ELLES, BIEN PLUS QUE ROGER, QUI SONT LE PERSONNAGE PRINCIPAL DE CE LIVRE: LES PYRÉNÉES CATALANES, HOSTILES, GRANDIOSES, TERRIFIANTES, IMPRÉVISIBLES. CETTE FRESQUE DE LA MONTAGNE, DE SON PASSÉ ET DE SON AGONIE EST DÉCRITE DANS UNE LANGUE SUPERBE: C'EST UN TEXTE DE POÈTE, MAGIQUE ET FASCINANT, UN TEXTE RARE OÙ LA BEAUTÉ DE LA LANGUE, DU RYTHME ET DES SONORITÉS, NOUS EMPORTE LOIN, TRÈS LOIN, AU COEUR MÊME DU CHAOS ORIGINEL..."

Pròleg: Retorn al país

(Traducció conjunta de G. Puig-Moreno i de l'autor, M. Llory)

● Imagineu una carretera estreta i sinuosa, insinuada entre les alzines. La pujada és abrupta. Heu deixat definitivament enrere la vall. Ara, us desplaçeu en un paisatge àrid i muntanyós.

Un barranc encaixat ofereix unes esclatxes obscures a través dels arbres: les aigües de la Fou han tallat una falla exigua dins la muntanya, han foradat un abisme. Intuiu uns penya-segats verticals, ocres i esquerdat, i, per damunt, el vol circular i rapaç dels corbs.

Unes imatges borroses impregnen la vostra memòria: aquesta proa rocosa que voregeu, el mas de les Balmes, allat damunt una landa, aquests primers replans tallats a l'escalpel per la llum crua, aquestes llunyanies difuminades...

D'un giravolt a un altre entreveu el poble de Cortsavi, escalonat damunt un pendent, sota una torre en ruïnes. Arribeu de seguida al vilatge, que travesseu. Sembla que no hi visquí ni una ànima. Ja us allunyeu de les darreres cases.

Tan bon punt se surt de Cortsavi, una frescor àcida us cau damunt les espatlles. Entreu en un cobert de castanyers, de freixes, de bedolls i de tellis: la carretera es fa més estreta, encorbada amb giravolts curts, i s'endinsa en un bosc dens i fosc. Sou damunt del Riuferrer o torrent de ferro, que davalla des de les crestes negres del Tres Vents.

Entreu dins d'un altre món, heu franquejat una frontera invisible.

Les primeres boires difuses pugen des de les torrenteres.

Passat el pont de pedra, us trobeu a la riba esquerra: heu de seguir les meves indicacions. Però no sé si és gaire útil! De tota manera us perdeu... Uns cent metres després del pont, sobre un indicador mig esborrat es llegeix la inscripció: LECA, 0, 8 km. Cal abandonar la carretera que condueix a les mines de Batera: el camí ara puja de valent i s'estreix. Potser distingireu les primeres feixes, aquestes terrasses vorejades amb murs de pedra seca, ara totalment ermes, cobertes de bardissa, ginestes i falgueres.

Per primera vegada descobriu aquesta regió, hi arribeu un dia de boira. Tindreu la impressió d'endinsarvos per sempre dins un esvoranc, en una contrada maleïda, condemnada a un lent esllangiment, a una mort lenta, o eternament coagulada dins una penombra grisa i freda, d'on només emergeixen unes formes vagues i fantasmàtiques: legions d'arbres dispersats pels pendents, rocs amuntegats, restes de murs, ruïnes.

Podeu pensar: aquí ha passat una catàstrofe, un desastre ha trasbalsat l'ordre antic de les coses i només es deixen entreveure alguns rastres del món d'antany. Les casasses rebentades, els grans arbres esfondrats, les roques disseminades amb formes estranyes contribueixen a crear una atmosfera estagnant, d'espera realment angoixant. Arreu, sepultats per una vegetació agressiva, o enrunats i desapareguts, els murs de les feixes apareixen de tant en tant, com l'esquena d'un fòssil gegant descoberta per una esllavissada o per l'erosió pacient de les aigües.

Arribeu en els paratges de Leca, i teniu just el temps d'entreveure la primera casa, l'antiga escola. Però us endinseu en un minúscul camí forestal, l'entrada del qual és anunciada per un indicador de ferro rovellat difícil de desxifrar: ELS VIANANTS QUE PRENEN AQUEST CAMÍ HO FAN SOTA LLUR RISC I PERILL. El camí és molt estret, esfondrat per les aigües de pluja. COMPTE: CAIGUDA DE PEDRES, CAMÍ ESFONDRA, MINA PROHIBIDA. Les advertències es multipliquen. Doneu la volta a Can Robert fent una gran anella. El bosc deixa lloc a uns prats, la majoria abandonats. L'últim ramat de moltons de la vall s'ha dispersat. Les landes de bruc s'estenen pertot arreu.

El color rovellat domina a partir d'octubre: herbes assecades, falgueres marides, ginestes rogenques pels focs d'estiu. La pedra mateixa i els murs tenen aquesta aparença de ferro oxidat.

Passau per sota de la Casassa, renovada, imponent, amb les persianes tancades. És el mas dels alemanys. Us apropau, ja no s'ou gaire lluny: encara alguns giravolts.

El mas de Leca és construït en una fondalada, s'hi arriba per una baixada. Imagineu un grup de cases, al fons, entre el torrent i la carretera forestal. Els voltants són envaïts per herbes altíssimes. El mas sem-

bia inaccessible. Només hi condueixen uns camins escarpats, esfondrats a certs indrets, gairebé impracticables...

(Ara, vos contaré la història d'un pastor.)

Pujant la vall del Riuferrer per la carretera forestal, se segueix uns grans feixes desolades d'on sobresurten

uns bosquets de freixes, uns rams d'ave llaners, alguns bedolls solitaris. A la vora del camí sorgeix l'últim mas de la vall: el mas de la Torre d'en Glas, d'ençà molt de temps en ruïnes. Les faigüeres proliferen. Una calçada impressionant de pedres arriba gairebé a tocar el mas, el corral del qual, amb voltes molt grans i fosques, apareix com una mena de capella engolida sota els arbres.

Silenci religiós. Ja ningú no viu en aquestes muntanyes. Ningú no davalla aquests pendents, ningú no ve a perdre-s'hi.

Un poc més amunt voregeu el darrer cortal, antany utilitzat per a protegir els ramats, ara buit, més endavant franquegeu el Coll d'en Cò, d'on s'entreveu, al fons, Batera.

La carretera es perllonga encara i penetra dins la fageda. Una cresta retallada domina la carretera: davallada de pedres, vertigen. Arribeu a un circ tancat per les dues serres del Tres Vents i del Roc Negre. Sentireu la remor del Riuferrer, l'aire és viu, la solitud us estrany. Esfondrament de pedreres de color verdós, allaus de terra descobrint una cabellera esbullada d'arrels. Som al Faig. La carretera s'atura aquí. Heu arribat a la fi del món.

La fi del món: la muntanya aspra, el desert, el caos de roques.

(Vos contaré la història de Roger, el pastor.)

El mas de Leca és el centre geogràfic d'aquesta història. Va cremar fa temps. Hom s'ha limitat a canviar la teulada caiguda per un cobert de planxes de ferro, i, per evitar que el vent se les emporti, hi han posat unes pedres molt grosses: aquí la tramuntana bufa a vegades amb una violència incomprensible.

El vent ha bramulat tota la nit. Fa un dia límpid. Remunto l'altra riba del Riuferrer a través dels troncs cendrats dels faigs, agitats per sacsejades violentes. Rius de fulles davallen el camí d'Olivet. Branques mortes es trenquen amb un soroll ofegat. Una xarxa reptiliana d'arrels grises corren i repton dins la moisa. El guàrdia forestal Olivetti visqué a l'escola desafecta-

da alguns anys després de la guerra. Els darrers habitants de Leca morien l'un rere l'altre. Els més joves havien abandonat el vilatge, o havien mort a la guerra. D'altres han mort, diuen, de pneumònia. Treballaven a la mina, a Batera...

Pujaven a peu a la mina, calia més d'una hora de marxa i en arribar-hi anaven completament xops aleshores es bevien l'aigua glaçada de les fonts. És a causa

d'aquesta aigua glaçada...

O, potser, del fred mortal de les galeries negres.

El cementiri del veïnat ha desparegut, la minúscula capella s'ha convertit en una residència d'estiuejants.

De vegades, hom retroba encara algun exvot d'es-malt, en forma de cor, dins la bardissa, o velles creus de ferro totalment rovellades.

El mas de Leca, just al davant,

il·luminat pel sol rasant de la tarda, m'atrau. Em decideixo a tallar camp a través, baixant cap al torrent. Sobre l'altra riba, m'enfilo amunt en uns antics prats. Uns bocins de llana són encara enganxats als arbusts, a la bardissa. El mas és desert: portes i finestres tancades, recintes buits, barreres esfondrades. Damunt la porta del recinte principal, envoltat de pals que trontollen, hi ha un craní grisenc de moltó davat. Els dos forats de les òrbites contemplen l'explosió rogenca de la tardor, el borbolleig vegetal, les davallades de la Soca.

M'assec sobre una roca, no gaire lluny del mas. Una mena d'ensopiment m'envaïx. El vent bufa dins la vall amb una remor d'occeà. El sol no tardarà a infiltrar-se darrere la Soca. Els colors s'esfumen, es tornen grisencs. Les ombres s'allarguen desmesuradament. La nit cau per sorpresa. D'una de les meves butxaques trec uns fulls blancs i una ploma. Una porta coïjeja i grinyola: el vent, sempre el vent. El vell pastor, Felip, és mort. El seu fill Roger ha tornat per tancar-se dins aquestes muntanyes i menar el ramat del seu pare.

Se senten els cops sords, les batzegades subterrànies de la porta coïjejada pel vent contra el mas buit. Aquell dia vaig decidir-me, confusament, a escriure aquesta història. L'ombra freda s'expandeix de cop dins la vall. A la llunyania, la solana s'engega ràpidament. Faig una darrera mirada sobre el mas que desapareix lentament dins la nit. Em costa arrencar-me d'aquesta contemplació lúgubre.

Torno a baixar cap a Leca per la carretera forestal. No m'afanyo. Una sensació obscura, indefinida, emergeix en mi: la història d'un pastor, el pastor del mas de Leca. (...) ■

Paisatge de l'Àvevera (Batera) Foto de Miquel Llory

"EL FORA LA LLEI"

Poema lliure de Joan Laclare i Pagès

LE ROMANCIER ET DRAMATURGE JOAN LACLARE-PAGÈS EST NÉ EN 1938 À BANYULS DE LA MAREnda ET IL HABITE ACTUELLEMENT À PRATS DE MOLLÓ. IL A VÉCU ET TRAVAILLÉ D'ABORD COMME RÉDACTEUR CHEZ HACHETTE, PUIS COMME INFIRMIER À L'HÔPITAL PITIÉ SALPÊTRIÈRE DE PARIS PENDANT DE LONGUES ANNÉES. IL A ÉTUDIÉ LE CATALAN AU CENTRE D'ESTUDIS CATALANS DE PARIS. IL A PUBLIÉ DIVERS OUVRAGES DONT LE ROMAN EN CATALAN EL CEC QUE VEIA EL MAR (L'AVEUGLE QUI VOYAIT LA MER) AUX PRESSES LITTÉRAIRES DE SANT ESTEVE, EN 1998.

"EL FORA LA LLEI"

Poema lliure de Joan Laclare i Pagès

El Català és per mi un afer de cor
Un paradís perdut a penes descobert
La història d'una vinya, d'un cep descalçat
L'empelt estranger d'un malloi escapatç

El Català és per mi la veu de mon pare,
La sabia dolçor de l'esguard de ma mare,
L'aspror de les Alberes damunt del blau del mar.

És una part de mi que crida avui per què?
Es un tros del meu cor que l'altre va sagnar,
Foragitat d'escola on ne van fer un somni,
El vent se l'emportà vers l'horitzó llunyà.

Fou un fora la llei, un marginat,
Captiu d'entre-cometes i de parèntesis,
Jo mateix amb el mestre, si, el vaig renegar,
I l'aurai ofegat per no sentir-lo més
Aquest intrús tan brut de llenguatge groller,
Que feia vibrar les erres i no era "francès"!

El Català fou per mi l'home a fer caure,
El que vaig tornar mut. A força de "calla"!
Siguis net. I se'n va anar a fer campana
Amb una plaga al cor.

Molts anys varen passar
Més o menys ranquejant,
Quan un lament llunyà,
Malenconiós i clar...
Un so de tenora,
Va fer entrar a casa
D'un cop la tramuntana,
Polsós i afamat.
Un infant amb ulls vius
Que tenia mil anys
I que volia créixer al seu torn,
Lliurement.

El meu fora la llei es va quedar a casa
Prop de la nostra llar, atent i fidel
Ensenya el seu germà.
La veu de l'exiliat li conta amb passió
Els tresors de l'hereu desheretat.
I escolto estranyat el silenci parlar
Al calli d'un foc de sang i or barrat.

Així foren units els dos trossos de mi
Així pago un deute, deute a la meva terra
Als meus avis i pares, tots els de qui vaig néixer
Un deute d'amor reparat.

LE HORS-LA-LOI

Poème libre de Jean Laclare-Pagès
(traduit par l'auteur)

Le Catalan pour moi est affaire de cœur
Un paradís perdu à peine découvert !
L'histoire d'une vigne, d'un cep déraciné !
Le greffon étranger d'un plant décapité.

Le Catalan pour moi, c'est la voix de mon père
La sage douceur du regard de ma mère,
L'âpreté des Albères sur le bleu de la mer.

C'est cette part de moi qui crie «Pourquoi ?»
La moitié de mon cœur que l'autre exanguina.
Jeté hors de l'école où il devint un songe
Le vent se l'emporta vers l'horizon sans fin.

Il fut un hors-la-loi, un marginalisé,
Captif de parenthèses et d'entre-guilemets.
Moi-même avec le maître, oui, je l'ai renié.
Je l'aurais étouffé pour ne jamais l'entendre
Ce sale intrus au langage grossier,
Faisant vibrer les « r » et qui n'était Français !

Le Catalan pour moi fut l'homme à abattre
Que je rendis muet à force de lui dire :
«Tais-toi ! Sois propre !». Il fit l'école buissonnière
Une plaie au cœur...

Des années passèrent
Plus ou moins clopinant
Quand un lament au loin,
Mélancolique et claire ...
Un son de tenora (hautbois)
Fit entrer chez moi
D'un coup de tramontane,
Poussiéreux, et affamé.
Un enfant aux yeux vifs,
Qui avait bien mille ans,
Et qui voulait grandir à son tour, pour toujours ...
Librement.

Mon hors-la-loi resta à la maison
Près de l'âtre, attentif et fidèle
Il y instruit son frère.
La voix de l'exilé lui conte avec passion
Les trésors de l'Hereu déshérité.
Et j'écoute étonné le silence parler
A la chaleur d'un feu de sang et or barré.

Ainsi furent unis les deux morceaux de moi
Ainsi je paie ma dette, ma dette à notre terre,
A mes aïeux et parents, tous ceux dont je naquis,
Ainsi je paie ma dette, une dette d'amour.

« QUELQUES RÉFLEXIONS SUR NOTRE IDENTITÉ »

par Miquel Sargatal

MIQUEL SARGATAL VA NÉIXER L'ANY 1958 A PERPINYÀ, I DESPRÉS D'UNS ESTUDIS SECUNDARIS A ARLES DE TEC I A CERET ESTUDIÀ DRET A LA UNIVERSITAT DE PERPINYÀ I PERIODISME A PARÍS. ACTUALMENT, ÉS PROFESSOR DE FRANÇÉS EN UN COL·LEGI. HA CREAT LA REVISTA LITERÀRIA *LE HANGAR ÉPHÉMÈRE* (1981). HA ESCRIT *POÈMES CATALANS* (1985), *EN DANSANT DANS L'ESPACE* (1987), *RELAXATION À L'HÔTEL WINDSOR* (1990) I *TERRA SAGRADA* (1996), PUBLICATS A LES PREMSES LITERÀRIES DE SANT ESTEVE. HA ESCRIT *UN HIVERN A CAN XAUPÍ* (1993), *TRAMUNTANA* (IN PERPINYARD - 1995), *EL CULT DEL PELLOT* (IN 2050-1995) A L'EDITORIAL TRABUCAIRE. L'ANY 1997, PUBLICA LA NOVEL·LA *UN CARANON SOUS LE SOLEIL* (TRABUCAIRE) I UNA COMÈDIA, *L'HOMME QUE CERCAVA LA VIDA ÉTERNA*, QUE, DE MOMENT, NO HA FET L'OBJECTE DE CAP PUBLICACIÓ. AMB AQUESTES BREUS PERÒ EMOTIVES REFLEXIONS SOBRE LA IDENTITAT CATALANA, TAL COM ELL LA VIU, MIQUEL SARGATAL PLANTEJA UNA QÜESTIÓ CENTRAL PER A LA SEVA GENERACIÓ: COM PODER RECONSTRUIR UNA IDENTITAT MÍNIMAMENT COHERENT A PARTIR D'UN LLEGAT CULTURAL I LINGÜÍSTIC FRAGMENTAT I EMPOBRIT A CAUSA D'UNA TRANSMISSIÓ TRENCADA O MOLT SOVINT ABSENT, TRANSMISSIÓ QUE SEMPRE HAVIA EXISTIT DURANT ELS SEGLES ANTERIORS?

● J'observe un paradoxe : à mesure que passent les anciennes générations catalanophones, que viennent au grand jour les hommes nouveaux, les nouvelles générations d'hommes et de femmes du cru, ayant eu non plus le catalan maternel, comme ce fut le cas chez nos pères et les pères de nos pères, mais tout au plus environnemental (situation inédite jusque-là dans notre histoire, où la langue s'était perpétuée sans rupture jusqu'à nous) ; à mesure qu'arrivent de nouvelles populations allogènes, précipitant par là même le processus de marginalisation de notre communauté sur la terre vernaculaire ; à mesure, en somme, que

régresse le catalan, abandonnant le terrain au français qui partout progresse, l'affirmation de notre catalanité se fait chaque jour plus forte et plus claire. Si j'examine la situation d'un peu plus près, je note même dans la bouche des gens, dans celle des édiles et des responsables politiques, des mots qu'ont eût jugés naguère impropres.

On parle volontiers de « notre pays », de « notre culture », de « notre langue », pour désigner notre département, nos traditions, et cette langue rocailleuse qu'on ne parle plus guère aujourd'hui, hélas ! Et cette observation est rien moins qu'anodine, car ces mots, ces

expressions, dans la bouche de ces gens, revêtent un sens nouveau. L'expression notre pays, par exemple, ne désignant nullement l'instance étatique et nationale -la France- à laquelle on s'identifie, mais bien notre petite patrie affective qui n'existe que par la seule force de notre attachement. Le glissement de sens est stupéfiant et révèle pour le moins un sérieux change-

ment des mentalités. Nos pères, qui étaient des catalans naturels, je veux dire par là des hommes dont la catalanité coulait de source, se considéraient comme des catalans de France ; quelques décennies plus tard, nous, les fils, ayant reçu en legs la diglossie et l'acculturation,

sommes devenus des français d'origine catalane. La nuance est mince ; elle porte cependant en elle toute la violence idiomatique exercée contre nous.

Catalans privés de langue catalane, génération muette ou, au mieux, balbutiante, nous ne pouvons désormais plus inscrire notre présence dans le cours ininterrompu de la culture et de la langue ; notre catalanité se fige, s'étirole, se réduit comme peau de chagrin. Pourtant, nous ne pouvons renoncer à être ce que nous sommes ; nous ne pouvons répudier cet être multiséculaire qui nous a porté, façonné, au

Abadia de Santa Maria d'Arles de Tec - Dibuix de Philippe Blanco

risque de n'êre plus que des fêtus de paille à la surface d'une vague infinie. A la manière d'un ru barré de feuilles et de branches, le flot, obstrué, cherchant son chemin par les bords, à la manière de ce ru, telle est notre catalanité : contrariée dans son élan initial -la langue-, elle s'écoule par le travers, cherchant son passage, mince filet de vie, têtue, obscur, traçant sur la sable d'or ses quatre barres de sang. Ainsi faut-il entendre notre besoin de reconnaissance.

Parce que nous ne parlons plus le catalan, parce que nous ne sommes même plus tout à fait certains de l'être, nous recherchons dans le regard de l'autre la confirmation de notre identité. Notre affirmation orgueilleuse ne serait donc, finalement, que le pendant douloureux d'un déni d'existence, une blessure aux contours indistincts sur laquelle nous avons tant de mal à mettre des mots ■

"UN HIVERN A CAN XAUPÍ"

Poema de Miquel Sargatal,
març de 2006, Reiners

El ploure de la nit passada continua aquest matí
A reguitzell ix la broma dels vessants.
Ningú no passa ni sembla d'haver de passar.
Adobi calques parets, arrenqui les herbes dolentes
A la porta d'entrada.
Més tard anirà a poar aigua a la font

Sota el parapluga
La cara bufetejada pel vent
Sembli un home de bosc

Més enllà de la boira
D'amagat s'alça la muntanya.
La boira no és a punt de dissipar-se
Tem poc la muntanya d'aparèixer

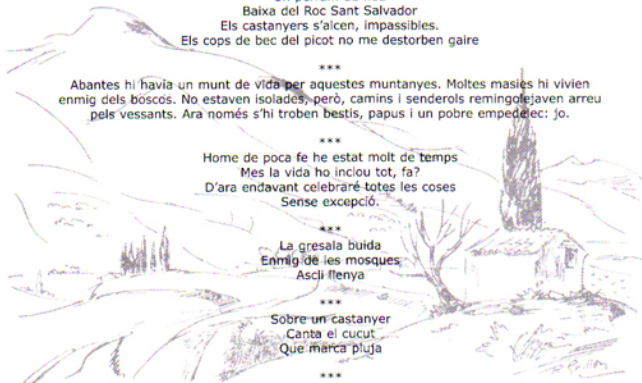
Un perfum de neu
Baixa del Roc Sant Salvador
Els castanyers s'alcen, impassibles.
Els cops de bec del picot no me destorben gaire

Abantes hi havia un munt de vida per aquestes muntanyes. Moltes masies hi vivien enmig dels boscos. No estaven isolades, però, camins i senderols remingotejaven arreu pels vessants. Ara només s'hi troben bestis, papus i un pobre empedec: jo.

Home de poca fe he estat molt de temps
Mes la vida ho inciou tot, fa?
D'ara endavant celebraré totes les coses
Sense excepció.

La gresala buida
Enmig de les mosques
Ascli flenya

Sobre un castanyer
Canta el cucut
Que marca pluja

ELS LLIGAMS TRANSFRONTERERS I LA PRIMERA GUERRA MUNDIAL AL VALLESPÍR, L'EXEMPLE DELS SUROTAPERS

Per Miquel Ruquet, historiador

● Quan es mira el mapa dels desertors a Catalunya Nord de 1914 a 1918, es constata que el fenomen és estretament lligat amb la frontera. Els municipis més propers a la frontera tenen els percentatges de deserció més alts: hi ha una sola excepció, el poble de Llauró. D'altra banda, molts desertors i insubmisos pertanyien a una professió, la dels surotapers i altres obrers del suro: 14 eren dels Pirineus Orientals i 18 els emigrats al Principat. Molts d'aquells refractaris es quedaren a Morellàs, els d'altres a Ceret i a Llauró.

Aquests pobles han mantingut estrets lligams amb pobles de l'Empordà. Hi ha també, al Vallespir com a la Cerdanya, camins de romiatge per als aplecs, com el que porta a la capella Santa Lúcia de la Jonquera (1). Hi ha d'altres lligams entre el Vallespir i l'Empordà. És el cas, en especial, de Llauró, que és, al final del segle XIX, un bastió republicà i anarquista. Aquell poble era el refugi de molta gent exiliada de l'Empordà. L' 11 de febrer de 1887, el cònsol d'Espanya a Perpinyà informa el prefecte del retorn al poble de Lluís Salom (2). Aquest, de 25 anys d'edat, nascut a la Jonquera, ha estat surotaper a Llauró i és internat a Épervan a la Xampanya amb onze altres republicans, el 17 d'octubre de 1886. Havia participat al moviment insurreccional de setembre de 1886. Va ser foragitat cap a Suïssa el 26 de novembre del mateix any (3). Des de desembre, els foragitats «espanyols» han tornat als Aspres, puix que el batlle certifica «[qu'] ils ont constamment tenu une conduite digne de tous éloges (4)». Però, l'agitador és expulsat altra vegada el 17 de gener (5) malgrat un últim correu del batlle de Llauró, el 18 de gener de 1907, correu on afirma que els «espanyols» juren «qu'ils ne chercheraient à

porter jamais atteinte à la bonne harmonie qui règne entre les deux puissances». Com ja hem vist, Lluís Salom ha tornat al poble a principi de febrer. Un informe de la gendarmeria ens fa veure fins a quin punt Llauró és un veritable santuari per als refugiats «espanyols». Tot i que recerquen un «espanyol», Narcis Rabasse, encara surotaper de Llauró, els gendarmes no poden arrestar-lo. És refugiat a Llauró «où résident un grand nombre d'Espagnols et où il était sûr d'être aidé pour se cacher tant par ces derniers que par les autorités locales; car M. le Maire à qui nous avons demandé la demeure de Rabasse nous a répondu qu'il ne le connaissait pas». Els gendarmes demanen al batlle que els acompanyi a tots els tallers on es treballa el suro. El primer magistrat del municipi delega al seu fill la tasca de dur-hi els gendarmes «où il était sûr que nous ne rencontrerions pas Rabasse». Els «espanyols», en realitat catalans del Principat, fins i tot culpables d'un delict, «trouvent dans cette localité la plus grande protection, soit de la part des habitants, comme de celle de l'autorité locale (6)».

També, hi ha problemes a Llauró en el moment de la mobilització d'agost de 1914. Els «espanyols» del municipi han de marxar, a excepció d'aquells que hi viuen des de fa molt temps i que s'hi han casat. Aquells que es queden, eufòrics, haurien dit: «Après que tout le monde aura quitté Llauró, nous serons les maîtres (7)». Davant dels gendarmes, tothom és amnèsic. Ningué es recorda d'aquelles paraules, ni tan sols el batlle ni el cafeter. El cas de Llauró és particular i lliga amb l'anarquisme que influeix en els obrers del suro, com també ho són els de Morellàs i Ceret. A Morellàs i a l'Aspre queden, durant la guerra, un dels dos bastions anarquistes del departament, amb el

poble llenguadocià de La Torre de França. El bastió del Vallespir sembla haver jugat un paper destacat en la ment dels treballadors del suro refractaris. Els lligams existeixen amb els nombrosos anarquistes «espanyols» de la professió. Canviar d'identitat és cosa fàcil dins

dins una professió. El maig de 1916, tres surotapers que vivien a Morellàs i Llauró són foragitats. Un dels surotapers escriu un poema inspirat en les idees anarquistes i l'oposició a la guerra: «*Redención. Sin patrias, Dios ni leyes, autoridad ni estados [...] Feliz seria el hombre*

Camí de Morellàs a Agullana, foto de M. Roquet

l'Estat espanyol i això explica les dificultats de la policia francesa. El mes de març de 1916, un grup anarquista a la fàbrica de taps Trescases és assenyalat pel batlle de Ceret. El mateix precisa «*[qu'] il serait tout au moins nécessaire d'envoyer périodiquement à Céret une brigade mobile pour la surveillance des étrangers suspects, presque tous, bouchonniers espagnols (8)*». El comissari central de Perpinyà confirma les pors del batlle de Ceret. El 1914, Blas Colomer, el cap anarquista, hauria marxat a París, però no hi ha res de segur atès que el comissari conclou: «*les anarchistes qui sont très nombreux à Maureillas, Céret et Le Boulou, se renferment dans un mutisme complet, quand on les interroge sur le compte d'un compagnon. Les contremaîtres et les patrons, eux-mêmes, manifestent une certaine crainte à leur égard (9)*». Aquesta pràctica d'una anmèsia selectiva es troba molt sovint a Catalunya Nord durant els anys de la guerra. Però, és estrany de veure que la policia sembla impotent contra una organització anarquista ben implantada

[...] Sin lucha fratricida, sin esa eterna guerra». La policia té tendència a assimilar el pacifisme i l'antimilitarisme a l'acció dels serveis secrets alemanys. També per això, els acusa de germanofilia, probablement sense cap prova factible (10). Els anarquistes encoratgen a la desertió, i ajuden suposadament els treballadors del suro i potser també els seus companys del bosc, els carboners, els llenyataires i els serradors (dotze d'aquells són desertors i insubmisos).

Un tercer aspecte es posa de relleu en una comunicació de les Actes du colloque de Banyuls-sur-Mer de 2005. J. Alvarado (11), tracta del suro i de la indústria surotapera i mostra els lligams entre l'Empordà i els pobles de Morellàs i de Llauró. Així mateix, la societat d'Agullana "Bech de Careda Hermanos (12)" compra entre els anys 1874-1880, 1886-1890 i 1911-1913, molt de suro a propietaris de Morellàs i Llauró. Durant la guerra, aquest industrial porta ajuda als seus proveïdors, esdevinguts desertors, i dona mostres de simpatia envers Alemanya. El prefecte escriu el

mes d'agost de 1915: «Il n'est que trop certain que les Espagnols de la frontière, n'ont jamais, bien au contraire, cherché à entraver la désertion de nos soldats. [...] C'est ainsi que tout récemment encore, j'ai été amené à faire retirer le passeport accordé en Espagne au nommé Bech, d'Agullana, qui venait de faciliter la désertion d'un soldat venu en congé de convalescence au Perthus (13)». L'industrial de taps, Joaquim Bech d'Agullana és vist com un germanòfil militant. El comissari especial explica que «la famille Bech qui reçoit fréquemment le consul allemand de Sant Feliu de Guixols est tout à fait hostile à la France (14)». Per a l'historiador Carles Capmany, de les disset fàbriques d'Agullana, Bech de Careda Hermanos és «la principal empresa del poble o millor, l'única gran fàbrica existent (15)». Exporta taps directament als Imperis Centrals. Aquest mercat representa la meitat de les exportacions de taps catalans, però és molt significatiu el cas d'Agullana. El 90 % dels taps de Bech de Careda Hermanos són enviats a la sucursal de Mainz (16). Des d'aquesta ciutat, on hi ha altres empreses catalanes del suro, els productes són transportats pel Rin o amb tren cap a altres mercats de la «Mittel Europa». És per això que la guerra és percebuda com una veritable catàstrofe dins aquest poblet de l'Empordà. Cal tenir en compte que Bech de Careda Hermanos compra taps als altres petits tallers de la comarca. Joaquim Bech, que és també l'alcalde d'Agullana, intenta paliar la crisi al començament. Això no atura la caiguda industrial i la disminució de la població d'Agullana: 1798 habitants l'any 1910 i 1456 l'any 1920. Aleshores, són comprensibles les simpaties de l'alcalde i principal industrial Joaquim Bech per l'Alemanya.

NOTES:

- (1) ADPO 4 M 153: informe del comissari especial del Portús al prefecte el 7 de maig de 1904.
- (2) Molts són surotapers. ADPO 4 M 762 : carta del batlle de Llauró al prefecte el 26 de novembre de 1886. Per al batlle són «[des] Espagnols ouvriers bouchonniers ayant pris part au dernier soulèvement et internés à Épernay.»
- (3) ADPO 4 M 762: carta del cònsol al prefecte el 11 de febrer de 1887.
- (4) ADPO 4 M 762: carta del batlle al prefecte el 31 de desembre de 1886.
- (5) ADPO 4 M 762: telegrama del prefecte al Ministeri de l'Interior, 12 de juny de 1887.
- (6) ADPO 4 M 762: informe de gendarmaria de la brigada de Tuïr, 29 de juny de 1887.
- (7) ADPO 2 R 14: informe de gendarmaria de la brigada de Tuïr, 14 d'agost de 1914.
- (8) ADPO 1 M 757: carta del batlle de Ceret al prefecte, març de 1916.
- (9) ADPO 1 M 757: informe del comissari central al Ministeri de l'Interior el 4 d'abril de 1916.
- (10) ADPO 1 M 622: informe del comissari central al prefecte, 16 de maig de 1916.
- (11) ALVARADO I COSTA, Joaquim, «L'exploitació i la comercialització del suro a l'Alt Empordà, 1750-1913» *L'Albera. Terre de passage, de mémoires et d'identités. Terra de pas, de memòries i d'identitats, Actes du colloque de Banyuls-sur-Mer, 3-4 mai 2005*, Perpignan, Presses universitaires de Perpignan, Institut catalan transfrontalier, 2006, pp. 235-252).
- (12) L'empresa ha estat creada el 6 de maig de 1891 per Joaquim Bech de Careda i Olivas, propietari a Agullana i pel seu germà Josep, comerciant a Mainz a Alemanya.
- (13) ADPO 1 M 614: informe del prefecte al general Ferré, 5 d'agost de 1915.
- (14) ADPO 1 M 621: informe del comissari especial de Cervera de la Marenda al prefecte, 27 de juliol de 1916.
- (15) CAPMANY, DIAZ, Carlos, «Crisi econòmica i social a Agullana durant la Primera Guerra Mundial», a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, volum 35, any 2002, p. 279-297, p. 282.
- (16) CAPMANY, DIAZ, Carlos, «Crisi econòmica i social a Agullana durant la Primera Guerra Mundial», in *op. cit.*,

Els lligams transfronterers, abans de la Primera Guerra Mundial i durant aquell conflicte, dos segles després de l'annexió, van ser de gran ajuda per als soldats del Vallespir que van voler desertar al Principat. Aquella ajuda fou multiforme: venia d'aquells «espanyols» que van trobar refugi al Vallespir i principalment a Llauró durant els disturbis de l'Estat espanyol, com també dels surotapers anarquistes i, al capdavant, pels patrons surotapers de l'Empordà, ideològicament i econòmicament lligats a Alemanya.

Sureda a Llauró, foto de M. Roquet

CREIXEMENT DEL BILINGÜISME FRANCÈS-CATALÀ A CERET

per Alà Baylac-Ferrer, professor de català al Liceu de Ceret

● El mes d'octubre de 2006 se celebrava al Vallespir el XX Col·loqui de la FLAREP (Fédération pour les Langues Régionales dans l'Enseignement Public), organitzat per l'APLEC, l'Associació per a l'Ensenyament del Català. El lloc escollit -Ceret- per a la manifestació no és cap atzar sinó que coincideix a la vegada amb el dinamisme dels protagonistes de l'ensenyament en català (Associació de Pares d'Alumnes per l'Ensenyament Bilingüe, AbiCat, l'Associació pel Bilingüisme Català), com també amb la dinàmica de desenvolupament del bilingüisme escolar de Ceret.

Efectius escolars bilingües del curs 2006-2007 a la vila de Ceret

Efectius bilingües a primària:

Maternals: 87;

Primaris: 177

Total = 264 alumnes sobre 560 alumnes, és a dir, un 47 %

Efectius bilingües a secundària:

Col·legi: 68; Liceu: 55.

Total = 122 alumnes.

Total global = 386 alumnes.

Com veiem, aquesta xifra s'apropa al 50 % dels efectius globals de primària escolaritzats a Ceret. Les xifres actuals representen un volum prou significatiu d'alumnes; no es pot pas dir que aqueixa modalitat d'ensenyament bilingüe sigui marginal o negligible. Aquest fet és força interessant perquè si s'arriba en els anys a venir a una meitat o a les tres quartes parts dels alumnes escolaritzats a la filera bilingüe, significarà que s'invertirà la tendència de reculada de coneixement del català i que estem tornant a una dinàmica general de transmissió de la llengua a les joves generacions, a través d'un ensenyament-aprenentatge bilingüe de qualitat, que garanteix la producció de locutors catalanòfons.

Evolució dels resultats al BAC dels candidats bilingües de Ceret

- 1999-2000 : 15 candidats han aprovat, és a dir un 88 % dels inscrits
- 2000-2001 : 10 candidats han aprovat, és a dir un 77 % dels inscrits.
- 2001-2002 : 8 candidats han aprovat, és a dir un 62 % dels inscrits.
- 2002-2003 : 6 candidats han aprovat, és a dir un 75 % dels inscrits.
- 2003-2004 : 6 candidats han aprovat, és a dir un 100 % dels inscrits.
- 2004-2005 : 11 candidats han aprovat, és a dir un 73 % dels inscrits.
- 2005-2006 : 16 candidats han aprovat, és a dir un 84 % dels inscrits.

Hi ha signes que demostren que l'ensenyament bilingüe es porta bé a Ceret. En efecte, enguany, les inscripcions en classe de 2a bilingüe del liceu han pujat fins a una classe completa (33 alumnes en provenença dels col·legis Joan Amade, d'Argeliers i de Portvendres). Al col·legi de Ceret s'han obert dues classes de 6a bilingüe per a assegurar la continuïtat dels nombrosos nins i nines que vénen a les escoles primàries de Ceret, atès que totes tenen classes bilingües.

Més generalment, a tot el Departament l'any 2006, l'ensenyament EN català representa uns 2500 nins i nines, és a dir el 3% del conjunt de la població escolar. El percentatge és un poc

més alt si prenem en compte solament l'ensenyament bilingüe abans del secundari: el 4,70% (amb un poc més de 2000 alumnes). Aqueix ensenyament bilingüe es reparteix entre 42 establiments, des d'escoles maternals fins a liceus. Significa que hi ha ensenyament bilingüe en català a un 11,50% dels establiments escolars de la Catalunya Nord.

Com es pot comprovar, són uns percentatges en progressió constant, encara que continua sent insuficient comparat a la demanda de les famílies (un 40%). Cal remarcar, doncs, que, en el context general de l'ensenyament bilingüe de la Catalunya Nord, Ceret representa un exemple encoratjador a seguir.

SOBRE LA THT/MAT (MOLT ALTA TENSIÓ)

Joan Jaume Planes,
vicepresident del col·lectiu «Non à la THT»

Traducció de: Josianna Cabanas.

● La Molt Alta Tensió o MAT: quan penso que fa només quatre anys aquestes sigles no significaven gran cosa per a mi! Pel que fa a la gent de RTE (organisme públic que gestiona la xarxa francesa de Transport d'Electricitat), ni tan sols coneixia llur existència. Però, en el seu desig d'expansió, després de peregrinacions al llarg de la serralada dels Pirineus, vet aquí que apunten la plana del Rosselló. Sense cap consideració, despleguen el mapa i marquen una línia entre Baixàs i Bescanó. La màquina ja és en marxa, el debat públic també comença, els ciutadans s'agrupen, les associacions s'organitzen, i així neix el col·lectiu « Non à la THT » (No a la MAT, en català). Durant les diverses reunions del debat públic, RTE nega els perills generats sobre la salut pels camps magnètics, trafica les xifres de les alternatives presentades (línia Molt Alta Tensió soterrada o submarina), i fidel als seus costums vol engegar el «pilonatge». Els responsables de RTE viuen les reunions successives com una prova democràtica impositada, i queden aferrats en les seves certeses. Com l'any 1963, quan es va fer la línia existent Baixàs-Vic: deu ser que els darrers 43 anys no hauran servit de res puix que, un cop més, es proposa la mateixa tècnica aèria? La traça de les nostres empreses públiques, sempre promocionada, la competència i la competitivitat exaltades amb espots publicitaris televisius, total un mal cop davant la trista realitat de RTE sense solucions innovadores ni de tècniques avançades.

Per tant, amb mètodes més propis als d'una agència de contraespionatge que d'una empresa pública amb obligació de transparència i equitat de cara als seus accionaris principals (que són els ciutadans proveïdors de fons públics i primers clients), RTE avança terres endins, pensant trobar-hi poca resistència i unes mentalitats semblants a les del 1963, quan la «fada electricitat» encara era adorada i venerada per tothom.

Els consellers ocults, alguns que provenen fins i tot del nostre costat, van anar per mal camí, i el Vallespir va entrar en resistència el 12 d'agost de 2004, a Montferrer. Aquell dia, homes i dones enamorats d'una terra protegida en la qual havien llistat de viure, pagesos, ramaders, artesans i comerciants, que tenen

una vida potser més dura però més d'acord amb la natura, tots s'aixecaren. I d'un grapat de pobres que havien de claudicar fàcilment davant la xequera de les mesures d'acompanyament de la MAT, ens retrobàrem milers i milers a punt de lluitar.

S'ajuntaren immediatament a nosaltres els càrrecs electes. Entristits i revoltats del poc cas que es feia del seu compromís personal en la conducta dels seus pobles, feren front comú, i d'una mateixa inspiració nasqué el Serment de Montferrer. La conjunció entre les poblacions i els càrrecs electes del Principat es féu a Rocabruna, el manifest del Pertús signat per les 4 entitats en lluita, oficialitzà la solidaritat i la determinació transfrontereres contra un projecte que perjudicava irremediablement els nostres dos territoris. La solidaritat catalana reuneix i toca els milers de manifestants que es retroben a Girona el 12 de desembre de 2005. Ara bé, avui dia, dos anys després del principi de les hostilitats, mai el Vallespir no havia estat tan unit, mai els lligams entre pobles tan estrets, tot i que sabem que haurem de lluitar, sigui en el terreny, sigui davant dels tribunals, potser durant encara 10 o 15 anys, com els del Verdon. El front polític local del rebuig, queda sempre tan apinyat i voluntariós.

Noves amistats s'han creat, la integració de nous arribants ha estat facilitada per llur adhesió total al nostre combat, i la nostra vall mai no ha estat tan forta i unida.

Afirmem que si podem comprendre la idea d'interconnexió, no acceptem ni la manera ni el mètode: així és que la retirada del projecte resulta ineluctable. Els països del nord d'Europa utilitzen noves tècniques en les quals ens hem d'inspirar. Demanem un projecte ecològicament responsable que permeti també el desmantellament de la vella línia existent de 1963, la qual, avui, no té més cap raó de ser; degrada el vilatge abandonat de Formentera, amb l'horrible torre metàl·lica visible des de la plana, i que toca les habitacions a Cortsaví i el veïnat de Sant Marçal.

De totes maneres, si RTE no hi posa bona voluntat, seran els homes polítics i els jutges, sota la pressió ciutadana, amb la força de la democràcia participativa, els qui els obligaran a abandonar el «pilonatge» indiscriminat.

JOAN FELIP VILÀ,

Pintor de Figueres i de Ceret (1932-1990)

PER D. A. VARGAS - TRADUCCIÓ DE GENTIL PUIG

● Joan Felip Vilà va néixer a Figueres l'any 1932. Era d'un origen social bastant modest, però als 20 anys ja era totalment apassionat per la pintura. L'academisme no era gens del seu gust, preferia formar-se tot sol, en contacte amb els seus amics, alguns dels quals eren membres de l'escola empordanesa, com Reig, Massot, Sibecas entre d'altres. Amb un caràcter espontani i joganer, en Joan Felip Vilà estimava la vida i totes les descobertes. S'ofegava enmig del conformisme artístic oficial del franquisme dels anys 50-60; per contra, admirava les provocacions i estirabots del mestre Dalí, que tot s'ho podia permetre. El jove Vilà anava a visitar les galeries d'art i els museus de Barcelona, i l'any 1954 viatjà a Madrid per a descobrir-hi els tresors del Museu del Prado. L'aragonès Goya el fascinà. De retorn a Figueres, trobà la seva inspiració amb els gitans del barri figuerenc del Garrigal, com el model de la seva pintura, per a expressar la seva visió apassionada de la vida i el color. Precisament, fou durant la seva primera etapa a Figueres que Joan Felip Vilà va conèixer el crític d'art i poeta Paul Guitard, que li comprà diverses obres i li proposà de visitar Ceret, on la pintura havia deixat les petges il·lustres de Picasso i de molts altres grans artistes. Li recordava que Ceret havia estat la meca del cubisme amb la presència entre 1911 i 1914 d'homes com Pablo Picasso, Juan Gris, Georges Braque, Auguste Herbin, i tants altres... Joan Felip Vilà no acabava de trobar a Figueres les condicions favorables per a progressar, necessitava més espai, aire nou i llibertat de moviment. Calia franquejar la frontera i descobrir nous artistes. Somniava d'anar a París, però primer anà a Ceret i tingué la sort d'instal·lar el seu taller a la famosa plaça dels Nou Raigs, al centre del vell Ceret. Entre l'Empordà i el Vallespir li semblava que només havia canviat de barri. Mateix cel blau, mateixa tramuntana, mateixa gent. Joan Felip s'integrà ràpidament a la vida de Ceret i fou apreciat pels vilatans. El aquells anys, Ceret encara acollia o recordava artistes de renom com Soutine, Chagall, Masson, Dufy i sobretot Pinkus Krémègne que Joan Felip Vilà conegué i estimà com un pare. També va fer amistat amb un amic de Picasso, l'americà de Ceret, Burty Haviland. Així doncs Ceret marcava una nova etapa en el seu art. Dibujava i pintava el món que anava descobrint

en el vell Ceret, en els cafès de la Passejada, però per sobre de tot li agradaven les festes de Ceret, com la de Sant Ferriol al mes de setembre. Va fer nous amics, com Delpont, l'electricista amant dels artistes, proveïdor de música i vi, Brazès el barber i poeta, l'escriptor Victor Crastre i sobretot la família Erre, propietaris del Gran Cafè, que van transformar-ne el primer pis en sala d'exposicions. Joan Felip Vilà invitava els seus amics de Figueres, especialment el seu gran amic Josep Ministral, a visitar-lo a Ceret. Tots plegats anaven amunt i avall fent exposicions a Girona, Figueres i Ceret. L'any següent es desplaçà a París per a descobrir-hi els impressionistes. L'obra de Van Gogh el commovia per la seva sensibilitat envers la pobresa i la seva força expressiva reveladora d'una passió turmentada. Com ell, Vilà volia expressar els sentiments i pintar sense reserva amb colors vius, ràpids i profunds. De retorn a Ceret pinta amb entusiasme escenes de la vida gitana. Joan Felip ja s'afirma com un pintor mediterrani, la violència de la llum del sol il·lumina la majoria les seves obres d'aquesta etapa, treballa a l'aire lliure, enmig de les vinyes i del camp dels entorns de Ceret per copsar els gestos i moviments del treball de la gent, tal com ho van fer alguns dels seus predecessors. L'any 1957 exposà al Gran Cafè de Ceret les seves darreres obres amb un gran èxit i també ho va fer a Figueres l'any següent. Té dos fills i experimenta un canvi a la seva vida personal i admet l'existència d'un món més asserenat. Aleshores, Joan Felip Vilà ja posseeix una maduresa que el porta cap una dimensió més lírica i naturalista. Aquesta visió es tradueix amb obres sobre els paisatges oberts de l'Empordà, i amb una tendra visió de la dona idealitzada amb arquetipus primitius inspirats de l'univers cultural del món dels gitans. L'any 1959 Joan Felip Vilà participarà a exposicions a Luxemburg i a Deauville on rebrà el Primer Premi Internacional de composició amb uns paisatges mediterranis il·luminats per la llum del sol i retrats de personatges d'una gran intensitat emotiva. L'any 1961 exposa novament les seves darreres obres al Gran Cafè de Ceret amb temes sobre la festa, els ambients de cafè, els gitans, la gent del camp on predominen els colors groc, blanc i vermell. El mateix any fa un viat-

ge a Holanda on vol estudiar les obres dels grans mestres de la pintura clàssica flamenca. L'any 1964 exposa les seves obres a Mònaco i a Cotlliure, i aquell estiu farà la coneixença del pintor surrealista Joan Ponç que acabava d'instal·lar-se a Ceret.

L'any 1965 les seves pintures són presentades a la Galeria Internacional de Nova York. Anirà novament a París l'any següent on coneixerà amics i artistes com Peinado, Ortega, Grau Sala, Sales, però també Giacometti, l'escriptor Louis Aragon i el filòsof Jean-Paul Sartre.

L'any 1967 el seu amic i mecenes, Jean Neyrolles, li encarrega la decoració de la petita capella de Nostra Senyora del Perdó de Can Damon de Costoja. Entre 1955 i 1967, Vilà anava amb els amics de Figueres -Sibecas, Ministrat, Vallès i Fages de Climent- a visitar el mestre Dalí, sobretot a la seva casa de PortLligat, però també al Port de la Selva o a Cadaqués per a certes exposicions o

per discutir d'art o també de política. Fou, sens dubte, un període molt fecund per a tots aquells joves artistes gràcies sobretot al prestigi de Dalí. En aquell ambient d'eufòria, l'any 1965, Joan Felip Vilà proposà al batlle de Ceret, el senyor Miquel Sagelollí, un gran projecte cultural entre Figueres i Ceret, que allora serviria per a inaugurar l'Oficina de Turisme de Ceret. El viatge triomfal de Dalí a Ceret. La gent gran de Ceret encara ho recorda. Els organitzadors Madeleine i Marcel Petrasch i Paul Tibaut proposaren a Dalí el tema de la resurrecció. Per a sorprendre el mestre, la nina dels Petrasch apareixeria de dins una tomba. L'espectacle del 27 d'agost de 1965 il·lustraria el mètode surrealista de la paranoia crítica de Dalí. La premsa, la ràdio i fins i tot l'ORTF de l'època hi eren presents i filmaven la multitud de gent que assistia enlluernada a la festa daliniana de Ceret.

Joan Felip Vilà era conscient que hi havia un problema amb les declaracions polemiques de Dalí sobre la repressió franquista. L'animositat era palpable a Ceret, però no es manifestà durant l'estiu de 1965. Molta gent, entre els quals molts republicans espanyols, haurien preferit invitar Picasso, però el mestre de Vallauris estava molt cansat i no podia fer el viatge.

L'any 1970 el poeta i prefecte Louis Amade, fill de l'escriptor renaixentista Joan Amade (1878-1949), inaugura oficialment la capella de can Damon de Costoja, decorada durant els anys anteriors per Joan Felip. Aquell mateix any el pintor exposa a la galeria Montparnasse de París. Vilà viatja a molts països, a Anglaterra, Alemanya, Suècia, Holanda, Nova York i Madrid. L'any següent exposa a Biot, prop d'Antibes i Juan-les-Pins, a la Provença, on la seva pintura sorprèn i obté un èxit considerable.

L'estiu de 1975 Dalí i Gala vingueren una darrera vegada, durant poques hores, a Ceret a una *corrida goyesca*. Sagelollí i Vilà eren els amfitrions, i la breu recepció fou, malgrat tot, un èxit.

Anys més tard, el 23 de gener de 1989, Dalí, moria a l'hospital de Figueres als 85 anys. Per Vilà s'havien acabat, ja feia anys, les festes i les exposicions d'un costat i l'altre de la frontera amb el seu gran amic Dalí. Per a retre un darrer homenatge al mestre Dalí,

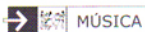

Gitanes del Gargal. Oli de Joan Felip Vilà. Amb l'amable autorització del Museu de l'Empordà - Figueres-

Joan Felip exposà a Figueres, i després a Ceret, una pintura d'estil dalinà que ell havia fet anys abans. Joan Felip Vilà era sens dubte, entre els nombrosos admiradors i amics de Dalí, qui millor el va conèixer, i qui li testimonià l'amistat la més llarga i profunda.

Un poc més d'un any després, el 8 de març de 1990, Joan Felip Vilà greument malalt, moria. Els seus nombrosos amics, entre els quals Ministrat, Brazés, Fages de Climent, Bonacase, Mathieu, els germans Astrou, Rey, etc. el van envoltar i retre un profund i sentit homenatge. Com escriu l'Alicia Viñas, exconservadora del Museu de l'Empordà de Figueres: «A més de la seva profunda humanitat, una de les característiques més evidents de Joan Felip Vilà era la seva vitalitat, la rapidesa de captació de situacions i personatges». Anys abans Vilà havia inaugurat a Figueres i a Ceret concursos de pintura ràpida al carrer que tenien molt èxit.

Però, ell mateix també havia precisat: «la meua pintura neix del desig exuberant per la vida i la gent de la meua terra, tracto de fer esclatar amb passió la llum i el color. No tinc cap pretensió intel·lectual sinó només de transmetre un missatge d'optimisme, d'harmonia i de pau».

«EL CANT DEL VALLESPÍR»

poema de Joan Amade i música de Déodat de Severac

UN HOMENATGE A MAX HAVART, PER JOSIANNA CÀBANAS

● Quan el compositor llenguadocià Déodat de Severac s'instal·là a Ceret, es va fer amic dels artistes rossellonesos del seu temps; esmentarem només Gustav Violet per a l'escultura, Jaume de Noëll per a la música, Joan Amade per a la poesia i la literatura.

L'any 1911, Déodat de Severac musicà un poema de Joan Amade, *Cant del Vallespir*. Aquesta cantata a sis veus, en llengua catalana, orquestrada per Joseph Lignon, fou interpretada per primer cop els dies 1, 2 i 3 de juliol de 1911, a Ceret, amb motiu de les festes de celebració del 25è aniversari de l'Harmonia del Vallespir.

Uns mesos abans, per l'abril del mateix any, gràcies a Déodat de Severac, els instruments catalans van «pujar» a París, i els seus intèrprets foren ovacionats per un públic admirat i sorprès per aquestes sonoritats vibrants: Severac havia introduït la prima i la tenora, tocades per la cobla dels Manyach-Mattes, amb l'orquestra simfònica que interpretava la seva obra *L'Heliogabale*, a la sala Gaveau.

L'any 1964, la vídua del compositor (mort l'any 1921), Henriette de Severac (més coneguda com a Magali) i la seva filla Mireia, confiaren a Max Havart la partitura de *Cant del Vallespir*, perquè l'adaptés per a la cobla; així responien a un desig expressat anys abans per l'espòs de Magali i pare de la Mireia, de veure aquesta obra interpretada per músics catalans. L'entrevista entre la vídua de Déodat de Severac i Max Havart tingué lloc de manera molt solemnia, en presència de diversos testimonis com Marcel Delpont i Miquel Sageloly, en aquell moment batlle de Ceret.

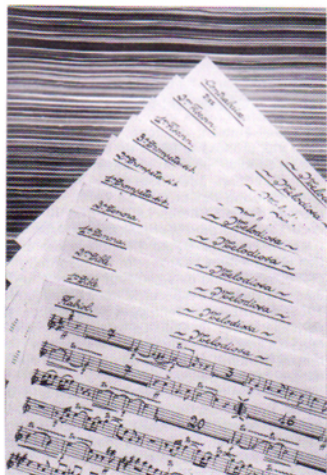
Consentit de l'honor que se li feia, Max Havart començà doncs l'arranjament esperat. Un llarg treball, que no fou dipositat a la SACEM fins al 2 de setembre de 1985. Calgueren deu anys més perquè aquest arranjament fos interpretat, el 22 de juliol de 1994, per la Cobla Juvenil de Bellpuig, i els cors Ciutat de Barcelona, a Sant Fèlix de Lauragués (Saint-Félix du Lauraguais), poble nadiu del compositor llenguadocià, com a cloenda del festival Déodat de Séverac et la Catalogne.

De llavors ençà, res més, constatava amb recança Max Havart. Cap més músic català no ha executat aquesta obra, que fou, l'any 1911,

en la seva forma primera, l'orgull dels seus autors. Cal esperar que algun dia, una altra cobla sabrà unir en un mateix homenatge la memòria del gran compositor del Llenguadoc i el talent de Max Havart.

Recordem que Max Havart és també l'autor d'un arranjament per a cobla de l'antiga música del Contrapàs, tocat i ballat antany durant Setmana Santa per tot l'Alt Vallespir, i a Prats de Molló fins a final del segle XIX. Un repte per al músic que, en compondre aquesta transcripció a partir de tres partitures antigues, contribuï a la salvaguarda del preciós Contrapàs.

Text traduït per l'autora, extret de «Max Havart le compositeur aux 200 sardanes» publicat a TERRES CATALANES, núm. 39, març-abril-maig de 2005.

Partitura de l'adaptació del *Cant del Vallespir* de Déodat de Severac realitzada per Max Havart.

CANT DEL VALLESPÍR

Text de Joan Amade

Cantem la terra catalana,
Terra de l'alegria y terra de la pau.
Lo Canigó rey de la plana,
De la montanya y del cel blau.
Cantem lo Vallespir hont bronza l'abella
Sens por del vent gelu,
Hont sempre la perdiu
Pot criar sus petits que piulan aprop d'ella ;
Lo nostre Vallespir hont hivern es tan dolç
Qu'hom veu a cada branca
De l'ametller cubert de gibre com un pols
Naix'aviat, al sol vermell, una flor blanca !

Pahis de la cirera y del clavell hermós,
Hont la minyona porta
En sa galta, en son cos.
Com la fruyta y la flor més bonica de l'horta.
Terra del Tech festiu
Terra de las Alberas,
Hont lo sol fa de l'ull un germá del caliu
Y de la boca fresca, al moment que somriu,
La germana de las cireras.
O terra antiga de l'oilu,
Aybre estimat dels nostres avis
Que donas l'oli pur i clar
Per fer millor nostre menjjar
Y pe'l llum qui, la nit, vetlla el treball dels sabis !
Vallespir de la vinya y del ciura rojench,
De la dolsa manglana agradable à las bocas !...
O poesia de pais vallespirench
Que fas florir sota del cel totas las rocas !...

Cantem lo que diu l'alba à nostre cor aymant,
Lo que li diu l'estela espellida al levant ;
Cantem, amichs, cantem encare
Com creix la tendre flor a la vora del riu,
Y com los aucellets s'adormen dins del niu,
Sota las plumas de sa mare...
Cantem lo qu'umpleix nostre cor
D'un goig y d'un encant sens mida.
Amichs, cantem, cantem l'amor ;
Cantem, amichs, cantem la vida.
Si, cantèla tots de bon grat
Nostra vida que raja ambe tant de dolsura,
Com las ayguas del Tech entre voras de prat
Hont reina la frescura !
Cantem la primavera, y l'estiu rialler
Lo foliatge amorós y fresch del castanyer,
Y las fonts regaladas
Hont s'amagan las fadas
Per encisar lo jove amb son mirar dolser...
La barretina roja y l'espardenya ardidá,
Y la faxa y l'escoffó.
Cantem la gracia espellida
De la minyona y del minyó !

Que canti nostre cor, que cant'n nostres llabis,
Rossignols de l'amor reflant sus d'un faig ;
Com rajan per l'herbam las eus al mes de maig,
Que rají lo parlar diví dels nostres avis !...
Y fins à l'hora hont lo sol cau,
Cantem la terra catalana
Terra de l'alegria y terra de la pau,
Lo Canigó rey de la plana,
De la montanya y del cel blau !...

LE CHANT DU VALLESPÍR

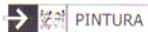
Texte de Jean Amade

Chantons la terre catalane.
Terre de l'allégresse et terre de la paix,
Le Canigou roi de la plaine.
De la montagne et du ciel bleu ;
Chantons le Vallespir où bourdonne l'abeille
Sans peur du vent glacé,
Où toujours la perdris
Peut nourrir ses petits qui pépient auprès d'elle ;
Notre Vallespir où l'hiver est si doux
Qu'on voit à chaque branche
De l'amandier couvert d'un givre comme une poussière
Naitre bientôt, au soleil vermeil, une fleur blanche.

Pays de la cerise et du bel oeillet,
Où la jeune fille porte
Sur sa joue, sur son corps.
Comme le fruit et la fleur les plus jolis du jardin.
Terre du Tech plaisant,
Terre des Albères,
Où le soleil fait de chaque œil un frère du tison
Et de la bouche fraîche, au moment où elle sourit,
La sœur des cerises...
Ô terre antique de l'olivier,
Arbre aimé de nos aïeux
Qui donne l'huile pure et claire
Pour rendre meilleur nos aliments
Et pour la lumière qui, la nuit, veille le travail des savants
Vallespir de la vigne et du chêne-liège rougeâtre,
De la douce grenade agréable aux bouches !...
Ô poésie du pays du Vallespir
Qui fais fleurir sous le ciel toutes les roches !

Chantons ce que dit l'aube à notre cœur aimant,
Ce que lui dit l'étoile épanouie au levant ;
Chantons amis, chantons encore
Comment croît la tendre fleur au bord du ruisseau,
Et comment les oiselets s'endorment dans le nid
Sous les plumes de leur mère ...
Chantons ce qui remplit notre cœur
D'un plaisir et d'un charme sans mesure...
Amis, chantons, chantons l'amour.
Chantons, amis, chantons la vie :
Oui, chantons-là tous de bon gré
Notre vie qui coule avec tant de douceur,
Comme les eaux du Tech entre les bords de pré
Où règne la fraîcheur !
Chantons le printemps et l'été rieur,
Le feuillage amoureux et frais du châtaignier,
Et les fontaines heureuses
Où se cachent les fées
Pour charmer le jeune homme avec leur regard si doux
La barretine rouge et l'espardille provocante,
Et la ceinture et la coiffe,
Chantons la grâce épanouie
De la jeune fille et du garçon !

Que chante notre cœur, que chantent nos lèvres,
Rossignols de l'amour lançant leurs roulades sur un hêtre:
Comme coule par l'herbage les sources vives au mois de mai
Que coule le parler divin de nos ancêtres !...
Et jusqu'à l'heure où le soleil tombe,
Chantons la terre catalane,
Terre de l'allégresse et terre de la paix,
Le Canigou roi de la plaine,
De la montagne et du ciel bleu !...

L'ESCUPTOR MANOLO HUGUÉ

per Montserrat Blanch

Institut Amatller d'Art Hispànic, Barcelona

● L'escultor Manuel Martínez Hugué, més conegut per l'apel·latiu amistós de Manolo, havia nascut a Barcelona l'any 1872. A la ciutat comtal passà els anys d'infància i d'adolescència i a continuació pogué assistir als cursos que es donaven a la anomenada Escola de Llotja. Així pogué aconseguir una sòlida formació professional per tal de dominar les diferents tècniques que permetien a un escultor expressar-se plàsticament amb el fang, el guix, el bronze, la pedra o el marbre. Però les seves inquietuds de renovació creadora se sentien més a prop dels artistes que estaven integrats al grup nomenat Els Quatre Gats, en el qual es manifestava una plena acceptació dels replantejaments artístics que es produïen a París.

Manolo volgué viure'ls directament i anà a aquella capital l'any 1900 on inicia una estada que s'allargà fins l'any 1909. Allà pogué admirar i estudiar l'escultura antiga que li oferien els museus i la que era integrada a l'arquitectura medieval, i alhora, ésser testimoni de les noves formes que donaven origen a l'expressionisme, al cubisme, al fauisme i altres tendències contemporànies.

De totes aquelles possibilitats de realització n'era coneixedor Manolo Hugué, però decidí seguir un camí personal i independent, i per trobar-lo considerarà que el més adient era deixar els ambients artístics de París i retirar-se a la vila de Ceret, al Vallespir, comarca que, com les properes de la Catalunya Nord, estava molt present als nostres àmbits culturals d'en-

çà de la publicació, l'any 1886, del poema èpic *Canigó* de Jacint Verdaguer, vinculat a la mitologia nacional d'una Catalunya centrada i no pas limitada o tallada pels Pirineus. L'escultor hi arribà l'any 1909, i la seva estada continuà fins a l'any 1928, amb un parèntesi de 1915 a 1919 determinat per la Primera Guerra Mundial.

Marcel Delpont. Obra de Manolo Hugué Col. M. Delpont. Amb l'amarilla autorització de Frédérique Delgado, neta de Marcel Delpont.

Amb el músic Déodat de Séverac i B. F. Haviland col·laborà en la formació d'una intensa vida cultural a Ceret i el seu entorn. Foren nombrosos els artistes plàstics que hi residiren en períodes de durada variable. En un primer temps hi treballaren Picasso, Braque, Juan Gris, Max Jacob, M. Kislino o Jean Marchand; i després del 1919 s'hi constituí un segon grup amb Pierre Brune, N. Soutine, A. Masson, M. Loutreuil i altres. Sense perdre del tot les connexions parisenques, Manolo visqué amb plena

proximitat la senzilla vida de Ceret, perfectament reflectida a les seves escultures, pintures i dibuixos.

Del treball d'aquells anys de la seva primera estada en són testimoni obres de volum reduït (entre 30 i 40/45 cm) que reflectien una realitat força allunyada de la que es considerava pròpia d'un artista escultor, orientat cap a les solucions monumentals o cap el repertori central pel nu o per cossos coberts per indumentàries de caire clàssic. Amb la figura nua de *Fernande Olivier*, demostra les seves plenes capacitats en aquest gènere, però es decantà cap a una interpretació de tipus popular com les nomenades *La Cresta* i *La Llovera* o les

titulades simplement *Catalanes*, amb la seva indumentària pròpia, o d'escenes tan inhabituals com els relleus on interpreta un bou a l'estable o el que mostra un parell d'homes amb uns bous. Un criteri paral·lel es reflecteix a aquarel·les *La cuina* o com aiguades *Mare i fill* o a dibuixos *Cap de dona* també de mides reduïdes, que complementaven la seva creativitat.

Els anys de la segona estada a Ceret, entre el 1919 i 1928, són d'una major consistència i de més nombrosa producció en totes les facetes de la creativitat de Manolo, que intensifica la complexitat dels volums representats en la seva escultura, particularment apreciable en relleus que tenen per tema *Els ferradors* o *Leda i el cigne*, de concepte tan diferent i de continguts específics que, en cada cas, queden perfectament interpretats.

A més, d'algun retrat com el sedent de *Madame Justafre* o un inhabitual relleu de bronze amb un paisatge *Vora el riu* hi són freqüents les interpretacions d'una feminitat jove nua o vestida de manera que permet apreciar-ne els volums, que presenta, recolzada, asseguda, agenollada o ajupida, de costat o en una posició frontal, com és el cas de la que és interpretada amb un fons de paisatge, en un relleu de pedra (31 x 42 cm), podem considerar un estudi preparatori una aquarel·la de 26,5 x 35,8 cm. Dificultats d'altres nivells quedaren resoltes a obres com *Dues amigues*, *L'abraçada*, *Dona pentinant-se* o en la continuïtat de les anomenades *Chulas* (o *Fredoliques*), una dona coberta diversament amb un mantell de llargs serrells, que ja seran freqüents en el seu catàleg fins als darrers anys.

D'una manera paral·lela intensifica les seves activitats relacionades amb el dibuix o la pintura en les diferents tècniques a l'oli, l'aquarel·la o l'aiguada. D'aquesta manera tenim referències concretes de la seva muller, anomenada afectuosament Totote, o d'ell mateix a través

dels autoretrats; del seu entorn immediat reflectit a natures mortes, a un gerro de flors o a un *Jardinet*; el paisatge de Ceret o la seva

rodalia o encara al·lusions a activitats que hi eren habituals, com la d'una *Vereadora*, el treball d'uns pagesos; els d'unes *Bugaderes* a prop del riu, o el descans d'uns excursionistes a la muntanya, amb les quals s'inicien les seves interpretacions del món de la tauromàquia. Però l'artrisme que li afectava intensament les mans, com a conseqüència del freqüent treball amb el fang humit, aconsellà un canvi de residència. Per tal de seguir tractaments als seus balnearis termals, Manolo es traslladà a Caldes de Montbui, on visqué, des del 1928 al 1945, una darrera etapa marcada per una sèrie d'aporta-

El monument als morts, obra de Manolo Hugué, situada davant de l'Ajuntament d'Arles de Tec

cions cabdals a l'art català de la primera meitat del segle XX.

I a Caldes de Montbui (comarca del Vallès Oriental), tal com passava a Ceret (comarca del Vallespir), podrem adonar-nos de l'interès de l'artista per tot allò que podia oferir-li l'entorn del lloc on residia. Observem que durant els anys d'aquella segona estada a Ceret és remarcable la plena identificació personal amb el país, com ho demostren els seus paisatges pictòrics del Canigó i de Prats de Molló, on també va gestar-se el conegut llibre de Josep Pla sobre *La vida de Manolo contada per ell mateix* que, recentment, l'any 2005, ha estat complementat per la publicació de l'*Àlbum Manolo Hugué*, editat per la Diputació de Barcelona.

Foto de Manolo Hugué jove.

RECORDANT "CANÇÓ D'AMOR I DE GUERRA"

Una representació memorable a Arles de Tec
Souvenir d'une soirée mémorable à Arles-sur-Tec
Claude BAUDRY d'Alzina Rodona

● Lors d'un spectacle musical il arrive parfois que se conjuguent des forces puissantes surgies des spectateurs, de leurs coeurs, de leurs esprits, de leurs âmes et cela fut une réalité palpable, il y aura bientôt un an, pendant cette soirée inimaginable que fut la représentation de l'opérette catalane en deux actes "Cançó d'amor i de guerra" (créée en 1926) par le compositeur catalan et republicain Rafael Matínez Valls. Dans la grande salle de la Batllia d'Arles, sur scène, les artistes sublimes avaient tout donné de leur talent.

Dans ce spectacle tout concordait: les voix admirables, l'orchestre, les costumes, l'humour, la gaieté, l'amour, l'amitié et la passion. Ce fut réellement un spectacle vivifiant où pendant une soirée nous sommes tous devenus acteurs sous la bannière de la Liberté.

L'Orquestra Filharmònica de Catalunya, magistral, sous la direction de maître Carles Coll i Costa, situé entre les acteurs et le public, les unissait à tel point qu'à la fin de la représentation l'enthousiasme perdurait et s'exprimait par les bravos conjoints de tous. Les artistes nous applaudissaient. De son côté, le public debout reprenait les applaudissements, et cela durant un temps qui ne voulait pas finir...

Un bonheur immense se répandait. On ne pouvait pas se séparer. Pourtant, il le fallait bien et comme se déchirait l'extase, l'orchestre nous offrit un dernier concert doux et apaisant avec la sardane Alt Vallespir, magnifique, du célèbre compositeur de Céret Max Havart encore présent parmi nous dans la salle. Et nous quittâmes la salle de la Batllia d'Arles de Tec, sublimés, souriants, cherchant les regards des autres spectateurs éblouis...

Merci à monsieur le maire d'Arles, merci aux organisateurs du Centre Cultural Català del Vallespir, merci à tous pour avoir hissé Arles-sur-Tec à la hauteur de l'opérette lyrique catalane qui jamais auparavant n'avait été représentée, ni à Arles ni dans le Vallespir. Nous avons le souvenir d'avoir assisté à un événement culturel majeur pour notre ville, pour tout le Vallespir, qui restera longtemps gravé dans nos mémoires.■

● A vegades, pot ocórrer que, en el decurs d'un espectacle musical, es conjuguin ens forces potents sorgides dels mateixos espectadors, de llurs cors, de llurs esperits, de llurs sentiments i precisament això esdevingué una realitat palpable, aviat farà un any, durant aquella nit memorable durant la qual es representà l'opéreta catalana en dos actes *Cançó d'amor i*

de guerra, creada l'any 1926 pel compositor català i republicà Rafael Martínez Valls, a partir del llibret escrit per Lluís Capdevila. A la gran sala de la Batllia d'Arles de Tec, sobre l'escena, uns artistes sublimes ens oferiren tot llur talent.

En aquell espectacle líric i musical tot concordava: ens veus i una orquestra admirables, un vestuari i uns decorats magnífics, l'humor, l'alegria, l'amor, l'amistat i la passió. Fou realment un espectacle vivificant durant el qual tots els assistents vàrem esdevenir actors sota l'estol de la Libertat.

L'Orquestra Filharmònica de Catalunya, magistral, sota la direcció del mestre Carles Coll i Costa, situat entre els actors i el públic, ens unia estretament fins al punt que al final de la representació l'entusiasme perdurava i s'expressava pels aplaudiments conjunts de tots. Els artistes ens aplaudien i nosaltres a ells. El públic, dempeus, redoblava els aplaudiments, i això va durar un temps i semblava que no volia acabar-se...

Una felicitat immensa s'expandia. No ens podíem separar. Però, ho vàiem de fer i com que l'èxtasi disminuïa, l'orquestra encara ens oferí un darrer concert dolç i relaxant amb la sardana *Alt Vallespir*, del cèlebre i malaurat compositor de Ceret Max Havart, que era encara present entre nosaltres dins la sala i que vàrem ovaonar llargament. Finalment, vàrem abandonar la Batllia d'Arles de Tec, sublimats, somrients, cercant les mirades dels altres espectadors tots enlluernats...

Gràcies al senyor batlle, gràcies als organitzadors del Centre Cultural Català del Vallespir, gràcies a tots per haver alicat Arles de Tec al nivell de l'opéreta lírica catalana que mai abans no havia estat representada, ni a Arles ni al Vallespir. Estic convençuda que hem assistit a un esdeveniment cultural major per a la nostra vila i per a tot el Vallespir, que restarà gravat a les nostres memòries. En tot cas, jo, mai no ho oblidaré.■

Cartell de l'Opéreta del 13 de maig de 2006

HOMENATGE A FRANCESC PUJADE (1903-1975)

per Christine Coste et Pere Bouzage

● Francesc Pujade nasqué el 23 de juny de 1903 a Arles de Tec, en el si d'una família humil. El jove Francesc era intel·ligent però va haver d'abandonar els seus estudis, com molts infants de l'època. Continuada tot sol la seva formació intel·lectual. La seva trajectòria professional reflecteix un esperit independent i eclèctic. Després de treballar 15 anys a les mines de Batera, es llença a activitats diverses: fabricació de joguines, llibreria, per acabar amb una quincalleria i adrogueria.

El seu afany d'independència li permetia de tenir temps lliure i poder gaudir del seu esport favorit: la muntanya. Les seves activitats demostren un gran amor per la seva vila d'Arles, que mai no havia abandonat, un neguit per a preservar el patrimoni natural de la comarca i una dedicació constant per les causes esportives, mutualistes, literàries i artístiques. Va agrupar la joventut i els arlesencs i l'any 1924 creà la Troupe Artistique Arlésienne. Fins a l'any 1928 organitzava espectacles, entre els quals l'obra de teatre que escriu, escenifica i representa l'any 1926 *Els Trabucaires*. Pujade fou també un excel·lent poeta i en diverses ocasions fou premiat als jocs florals per les seves poesies i contes vallespirans.

L'any 1928, amb un grup de muntanyencs enamorats de la bellesa dels cims, orienta les seves energies cap a la creació d'un vast agrupament que reunix tots els esports, començant per l'alpinisme: el Club Excursionniste Arlésien és creat. Aquest conjunt conforma una de les primeres oficines de turisme de la comarca i té per objectius: les excursions en muntanya, el càmping, els esports d'hivern, la creació i retolació dels senders i caminalls, les instal·lacions turístiques, la protecció dels monuments històrics, les informacions turístiques, els guides, etc.

El 7 d'agost de 1928, Francesc Pujade, René de Viaris, Robert Rondet, Henri Soulet i Edmond Peperly, en condicions perilloses i difícils, exploren amb 10 hores a l'antrecorrent la gorja de la Fou. A partir d'aquesta exploració s'inicià el condicionament d'aquesta falla rocosa impressionant, Francesc Pujade en serà l'iniciador per al públic. L'any 1929, creà la secció d'atletisme, amb uns 230 membres, i coneix la seva esplendor fins a l'any 1934. Més tard, el Club Arlésien comença la pràctica del rugbi, del cross, de la boxa, del bàsquet, de l'espeleologia, del tennis, del ciclisme, i de l'esquí sobre els pendents del coll de la Cirera i de la Soca. Arles li deu la fundació del Syndicat d'Initiatives creat l'any 1938. Com a president del Syndicat treballa per al restabliment de la processó dels penitents negres de la nit del Divendres Sant.

Continua la seva obra assegurant de 1930 a 1970, el secretariat de la Societat Mutualista des Saints Abdon et Sennen. S'ocupa amb abnegació de les persones amb problemes socials i tracta de reagrupar les societats locals o veïnes, com la societat femenina L'Arlésienne, La Conciliante de Cortsav, La Fraternelle de Montferrier, i realitza l'adhesió de la Societat a la Mutuelle Catalane i a la Roussillonaise.

Era un home excepcional, gran esportista, muntanyenc emèrit, posseïx per l'època unes qualitats rares: recorre el xalet dels Cortalets fins a Arles amb 143 minuts el 29 de juliol de 1928, i fa els Cortalets-Núria amb 1h36. Realitzarà 126 ascensions al pic del Canigó i obtindrà moltes victòries a l'atletisme. Té un gran sentit de l'organització, crea la Marató del Canigó l'any 1955, amb un cir-

cuit de 100 km entorn del massís, així com la prova esportiva el Peregrinatge dels Cims l'any 1959.

Francesc Pujade és el «Pare dels focs de la Sant Joan sobre el cim». És ell, i el sol, que tingué la idea, ell qui amb la paraula i la ploma va difondre aquest meravellós símbol de catalanitat. Ha fet dels focs de Sant Joan una manifestació gran i bella, actualment coneguda des del Vallespir a totes les terres de llengua catalana, i més enllà. Durant una reunió del Club Excursionniste Arlésien el 20 d'abril de 1955, Francesc Pujade declarà: «Le dimanche 7 août 1927 en compagnie de MM Salvat, Jorda, Rondet, Canal et Roy, je fis l'ascension du Canigou afin d'y allumer un feu à la tombée de la nuit, cette première tentative échoua en raison du mauvais temps, quelques rares villages aperçurent nos feux de bengales à travers le brouillard. L'enthousiasme et l'allant qui animait la jeunesse d'aujourd'hui me font penser qu'une nouvelle tentative serait couronnée de succès. La date qui me vient à l'esprit est celle de la nuit de la Saint Jean, la nuit des feux de joie au soir du 23 juin. Cette tradition est en voie de disparaître et nous pourrions la relancer en lui restituant son aspect originel, comme le faisaient nos lointains ancêtres, en allumant les brasiers sur le sommet des montagnes (au Canigou d'abord) sans exclure évidemment les feux villageois ou les hauts lieux». Al grup de muntanyencs del Cercle Excursionniste Arlésien, s'hi uniren uns homes amants de la muntanya, com l'Albert Llech, i el Cercle des Jeunes de Perpignan, presidit per en Joan Iglés. Amb aquestes persones Francesc Pujade creà el Comitè dels Focs de la Sant Joan que presidí fins a l'any 1970. Amb l'obertura del coll d'Ares, els catalans del Principat, mobilitats per en Martí Cassany de Vic i l'Esteve Albert, donaren una nova dimensió a l'esdeveniment.

D'ençà més de 30 anys que ens ha deixat, la flama, encesa per primera vegada, en ocasió del seu aniversari el 23 de juny de 1955, continua brillant i multiplicant-se. A fi de mantenir la tradició, durant els anys 70, Joan Pere Vergès repren les festes de la Sant Joan, i l'any 1985 passa el relleu a la Christine Coste i Pere Bouzage. L'ur equip creà El Comitè Arlesenc dels Focs de Sant Joan i de la Flama del Canigó, amb els objectius de fomentar l'espai Francesc Pujade on és erigida una estela en honor seu l'any 1986; organitzar la Trobada al Canigó amb els amics de Sant Joan Pla de Cortès, el transport de la flama del Canigó fins a Arles; i celebrar la festa del solstici d'estiu a la nostra vila. El comitè ha organitzat els congressos internacionals dels Focs de la Sant Joan durant els anys 1987, 1995 i 2005. Manté també la tradició del Golps dels Ous en ocasió de les festes pasquals amb el grup de cantaires El Bellmaig Cantant.

Francesc Pujade pot ésser orgullós d'una obra reconeguda arreu de les terres catalanes; les generacions futures no oblidanen el seu exemple. En Jep Costa de Vic diu al congrés reunit el 21 de maig de 2005: «Aquest homenatge als cinquanta anys de la vostra gesta permet que compartim tots plegats l'objectiu que la Flama del Canigó arriba a més indrets, a més persones i que la Diada de Sant Joan es converteixi definitivament en la Festa Nacional dels Països Catalans».

Ha estat i serà un dels arlesencs que ha marcat el seu temps pel seu altruisme, la seva generositat, el seu esperit visionari i el recordarem per sempre com el Pare dels Focs de la Sant Joan

Francesc Pujade i la flama.
Foto del Comitè Arlésien

«ELS ANYS 70 A CERET, UN DECENNI CULTURAL MEMORABLE»

Una entrevista de *Vallespir* a Yves Duchâteau

Vallespir: Com era la vida cultural dels anys 70 a Ceret, i el cinema en especial?

Sr. Duchâteau: Alguns ceretans encara recordaran que Ceret fou durant un cert temps cèlebre fins i tot a Barcelona per la seva programació cinematogràfica. Durant els anys 70, el franquisme vivia els darrers anys però continuava reprimint tota veïlletat d'expressió lliure. Per a escapar a la censura, un home boig de cinema oferí a la joventut del seu país les millors obres del cinema europeu i americà, i l'organitzà a la ciutat més propera de la frontera, Ceret. Mario Ramírez trobà amb Joan Cordomi i Miquel Laporta comprensió i ajut i els cinemes Caméo i Cérétan conegueren llurs millors hores: cada cap de setmana les obres mestres del cinema es projectaven a Ceret.

La vila acollia una multitud de barcelonins i altres catalans àvids de descobrir i de llibertat, i també molts ceretans descobrien amb ells les obres de Fellini, Pasolini, Costa-Gavras, Buñuel, Kubrik... Els restaurants eren plens, els hotels anunciaven complet, les terrasses dels cafès, les places i els carrers s'omplien d'una joventut densa i jovial: la passejada esdevenia rambla. Recordo una nit. Es projectava *Viva la Muerte* al Caméo en presència de Fernando Arrabal. Encara el veig, durant el debat final, petit, brau, rabassut reaccionant a les banderilles dels seus contradictors. Les discussions es perllongaven tard la nit, fins a la matinada. Teniem la impressió de retrobar-nos durant els anys fastos de «la Meca del Cubisme» on els Aribaud, Camo, Amade...passaven les nits d'estiu en converses animades amb Manolo, Picasso, Haviland i Déodat de Severac.

Arrabal vivia a l'antic carrer de les Olles, a cal pintor Fernando Felez, que acabava de deixar París per a instal·lar-se a Ceret. Pintor «pànic», Felez només mostrà les seves obres a un grup de privilegiats que vàrem quedar sorpresos pel realisme d'una pintura amb un humor destructor on fantasia i realitat es barrejaven per a denunciar l'absurditat del món. Així es trobaven reunits al cor de la vella ciutat dos membres significatius del moviment «Pànic» nascut de les discussions d'Arrabal de Jodorowsky i de Roland Topor, i tan ben traduït per la pintura de Felez, a qui Arrabal confià la realització «pànic» de sis retrats monumentals.

La mort de Franco i la desaparició ràpida de l'opressió posà un terme a l'empresa de Mario Ramírez, el qual retornà entusiasta a Espanya per a participar al restabliment de la democràcia. Aquells anys privilegiats no duraren, però foren molt significatius del clima de l'època: la ciutat semblava haver esdevingut el centre de tots els possibles, de totes les trobades, de totes les aventures.

Vallespir: Com es concretà la creació del Centre Cultural Cérétan?

Sr. Duchâteau: En efecte, el punt de convergència de totes aquelles trobades era el Centre Cultural, creat l'any 1973 per a oferir una estructura administrativa a totes les iniciatives. El Cine Club, i després el grup teatral, donaran credibilitat als animadors, i d'altres activitats naixeran en el decurs d'aquells anys. Aquestes activitats i d'altres s'han desenvolupat en el si de l'actual Office de la Culture: filatèlia, club de foto, cant coral, escola de pintura, escola de català, escola de música...

Recordem també el guitarrista prestigiós, Angel Iglesias, que acabava d'instal·lar-se al Vallespir. Malalt i pobre, vivia en un modest apartament dels Banyes. En saber-ho, el batlle de Ceret, Miquel Sageloli, oferí a aquest músic talentós unes condicions d'existència més dignes. No volia que Ceret es comportés amb la mateixa indiferència que la que trobà el mestre Pau Casals. Iglesias no era pas Casals, però el Centre Cultural li permeté de retrobar l'escena, primer a Ceret els anys 1974 i 1975, després a Carcassona, Seta, Biarritz on porta ben alt, davant d'unes sales plenes de gom a gom, el nom de Ceret, la ciutat que l'havia acollit. La malaltia el va vèncer l'any 1977 a Barcelona. Uns joves guitarristes que ell havia iniciat i format continuaren practicant, i els ceretans coneixen avui la carrera d'una d'aquests artistes, Valérie.

Al primer concert d'Iglesias, descobriren un altre personatge amb aire aristocràtic, bigoti i barba d'estil renaixença. Leica en mans, prenia molts clíxés d'aquella primera representació musical. Aquest fotògraf era també un pintor que acabava d'establir-se al carrer...Manolo. Pierre Fariest, fou amic i col·laborador de Fernand Léger, del qual haviet estat deixeble, arribava quan el Centre Cultural creava un grup de teatre; ell havia col·laborat amb el Théâtre du Bastion Saint-André d'Antibes i ens proposava de manera totalment desinteressada la realització dels decorats i del vestuari. El jove grup de 15 comedians tingué l'honor de presentar una adaptació de les Guerres Picrocolines de Rabelais amb decorats professionals. D'altres obres continuaren en els anys 80 i el Centre Cultural inscriurà al seu programa obres de Molière però també de Jean Anouilh, de Federico García Lorca, de Jean Tardieu, de Robert Pinget, d'Eugène Ionesco, de Karl Valentin. Quan cessava la migració des cinèfils d'ultra Pirineu, en paral·lel a l'exposició «Pànic» del Museu de Ceret, es realitzà el març de 1976 la farsa tràgica de Fernando Arrabal: *Pique-Nique en Campagne*.

Vallespir: I què va passar amb el teatre català?

Sr. Duchâteau: Teniu raó, el teatre era també i sobretot el teatre català, perquè tenia molt èxit. La cita anual que tothom esperava amb impaciència era la nova obra de Pere Guisset, muntada per Renat Botet per al Grup Teatral Fontfreda. La imaginació

fèrtil de Pere Guisset es basava sempre amb l'observació de les conductes de la gent, sobre les quals feia ironia joiosament. El seu català no era pas gaire clàssic, però els seus escrits han enriquit el repertori i no desmereixen en qualitat si els comparem amb les obres dels seus predecessors del Rosselló. Tots aquests espectacles es feien a la sala del cinema Camé, prestada gratuïtament per Joan Cordomi. Sense ell res no hagués estat possible; a Ceret, encara no existia cap equipament cultural digne. Es transformava la sala, que podia acollir uns 500 espectadors, però es quedava curta quan calia escoltar el trobador carcassonnès Claudi Martí o Paco Ibañez. Fou també quan Ceret

acollia el grup de l'Arche de Noé de Guillaume Lagne. Tot semblava encadenar-se com una evidència. L'any 1976, el públic descobria un nou teatre al qual era poc habituat. Uns éssers i uns vestits sorprenents, unes màscares i una il·luminació màgiques creaven una atmosfera intensament poètica, amb uns quadres vivents que eren obres d'art. Amb *Roses des Sables*, Guillaume Lagne i el seu grup

bigarrat havien demostrat als edils municipals la necessitat d'un lloc teatral més adaptat. Miquel Sageloli restaurà llavors el vell mas de Nogareda, que fou transformat en sala d'espectacles, amb una escena i grades que acollien uns 350 espectadors. El mas renovat ofería també allotjament al grup. D'altres espectacles tingueren lloc, com *Sacrilège*, i la vinguda a Ceret del cèlebre grup dels Bread and Puppet Theater i les seves màscares.

Vallespir: Així que el mas de Nogareda fou un lloc de la vida cultural?

Sr. Duchâteu: Sí, de fet el mas de Nogareda reemplaçà el Camé, arrasat per a construir un immoble, el Sant Ferriol. El cinema Le Cérétan de Miquel Laporla assumí el relleu per a alguns espectacles, però per a l'escena de Nogareda hi passaven tots els cantants catalans i rosselonesos: l'Agram, Teresa Rebull, els Montané, Gisela Bellsola, Jordi Barre... També permetia al Centre Culturel, amb el grup de teatre escolar que treballava d'ençà dels anys 70, de crear una adaptació dramàtica del conte per a infants del poeta i novel·lista Georges Emmanuel Clancier, *L'Enfant de Neige*. Amb uns decorats i vestuari de Jean-Pierre Fabre, pintor de pas per Ceret, l'obra tingué un gran èxit i fou repetida per als infants de les escoles de tota la comarca.

Un vespre d'estiu de 1977, Joan Miró, present a Ceret per a la inauguració de l'exposició que el Museu d'Art Modern li dedicava descobrí la màgia de la vila i assistí encantat a l'espectacle de marionetes i personatges estranys que ell mateix havia creat per al grup de Barcelona que representava l'obra. No

podem parlar de la vida cultural de Ceret d'aquells anys sense evocar l'acció del conservador del Museu d'Art Modern, poeta i pintor, Georges Badin, que muntà l'exposició Miró, com ja ho havia fet per Edouard Pignon, Jean Capdeville i molts altres, i com ho faria per Marc Chagall l'any següent.

La reputació de Ceret s'estenia a tota la regió i el treball teatral qui s'hi feia va atraure la curiositat de Jacques Echantillon, el director del Centre Dramatique Régional, Les Tréteaux du Midi. Els seus comedians perfeccionaren els nostres comedians amateurs. Es muntà una delirant representació de *Les Fourberies de Scapin* de Molière i un decapant *Faut pas Payer* del

qual esdevindria premi Nobel, Dario Fo.

François Pagès fou també interessat pel que passava a Ceret. Aquest camarguès havia creat un festival de música itinerant en el qual els grans mestres apadrinaven els joves talents, el Festival *Méditerranée d'Interprètes Joves*. Des de Montpellier a Nîmes, el Festival s'havia estès fins a la Provença; Ceret fou la seva primera

implantació abans del seu èxit al Palau dels Reis de Mallorca, amb formacions i artistes de gran renom, com Rostropovitch, Isaac Stern, Jehudi Menuhin, Montserrat Caballé i molts altres. Ceret havia obert la via. L'ermita de Sant Ferriol fou un marc musical incomparable i congregava una gernació de melòmans. La sonorització de la capella permetia d'escoltar la música sota els estels de les belles nits de juliol.

Vallespir: El batlle de Ceret el Sr Miquel Sageloli tingué un paper rellevant?

Sr. Duchâteu: Era una època brillant per a Ceret, i per a ell una qüestió de passió. Miquel Sageloli havia sabut comunicar la seva passió per Ceret a tothom. Amb 18 anys de mandat municipal realitzà un treball considerable. Obert a totes les idees que podien millorar el renom de la vila, era tan calorós com acollidor. En aquells anys, ja no era Picasso que passejava pels carrers de Ceret, sinó el professor del Collège de France, l'autor de *L'Identité de la France*, el gran historiador Fernand Braudel o també l'arqueòloga Françoise Claustre, que acabava de patir una prova terrible al desert del Tibetà al Txad que la féu conèixer a tothom. La seva passió la portà a crear el Museu d'Arqueologia de Ceret. Quant a Fernand Braudel, suggerí alguns consells assenyats per a la redacció de les Memòries que el «vell lleó del Vallespir» havia començat a escriure. En el decurs d'aquells anys nasqué l'obra que ha enriquit la història de Ceret de la qual Miquel Sageloli fou testimoni i actor: «Le XXème siècle à Céret où je suis né au Moyen-Age».

Comitè de redacció de la revista Vallespir, reunit a Alzina Rodona el juny de 2006. Yves Duchâteau, quart per la dreta - Foto de Jordi Vila i Carreras.

LA LENGUA DEL POBLE AMAZIGH O BERBER

per Claudi Berenguí, *professor de Lletres Clàssiques, Vilafranca de Roerga (Occitània)*

● Potser algun lector de la revista *Vallespir* es demanarà què hi fa un article com aquest sobre la llengua amazigh o berber. La resposta, benvolgut lector, és perquè els berbers foren els nostres veïns del segle VIII fins al segle XV i, a més, perquè han deixat petges inesborrables a la nostra llengua. Els famosos genets, cavallers àrabs de l'Espanya musulmana, eren *zenets*, poble molt antic de l'Atlas Mitjà. La majoria dels invasors musulmans no eren àrabs ans berbers o, més ben dit, amazigh, com ells diuen.

Uns segles abans, durant el temps de l'Imperi Romà, els nostres avantpassats, a banda i banda de la Mediterrània, foren conciudadans de l'Imperi, i el llatí era una llengua comuna que ha deixat rastres tant a l'una com a l'altra. Nosaltres tustàvem sobre l'ase, i ells bastonejaven l'"asnus", descendent de l'"asinus" llatí; per aquí

menjàvem faves, i per allà "abas" provinent de la grana de "faba" romana; i rostièm polls i pollets, mentre els amazigh menjaven "apullus" provinent del "pullus" romà. Els pagesos berbers regaven l'"urtu" (l'hort) i llauraven l'"iger", és a dir, l'agre, terreny adient a certs conreus. El teòleg cristià, Tertullianus, amazigh de la província d'Ifríquia, del qual les idees bastant fosques i controvertides provocaren polèmiques homèriques, és a l'origen de les nostres actuals tertúlies on els tertulians participen en uns debats, que ara ja no són sempre religiosos.

A les albers de la història de la conca mediterrània, la filologia comparada i l'arqueologia coincideixen a considerar que els pobles

situats a la riba nord, que aïçaven balmes i pedrafites, pertanyien a una mateixa civilització que els que ho feien (i ho fan encara d'amagat i lluny de les ciutats) a la riba sud de la Mediterrània abans que aparegués l'islam. Els berbers anomenen "amenhir" llurs pedres aïçades com si haguessin fet llur aprenentatge amb els celtes! La cultura amazigh ha deixat moltes altres petges al llarg de la costa atlàntica des de Mauritània fins a Galícia. Els filòlegs anomenen "amazigh", la parla de l'home de Cromanyó present a l'Atlas fa uns 20 mil anys, protollengua dels qui foren els nostres veïns i potser els nostres llunyans avantpassats. Així doncs, creiem que la cultura i llengua amazigh mereixen un petit espai dins la nostra revista *Vallespir*. A més, la seva situació té certa analogia amb la situació i l'esdevenidor de la llengua catalana, com ho veurem al final de l'article.

La Kasbah de Skoura, aquarel·la d'Eulàlia Sariola

La llengua amazigh ofereix la peculiaritat d'ésser una llengua "fòssil", és a dir, molt antiga, sens dubte anterior a les nostres llengües indoeuropees, però que és encara vigent perquè ha tingut i continua tenint la capacitat d'incorporar neologismes als quals hi afegeix –com el català i moltes altres llengües– el seu propi segell. Una altra

llengua fòssil dels qui aïçaren les piràmides és l'actual copte d'Egipte. Ambdues llengües pertanyen, amb d'altres llengües africanes, al grup anomenat llengües xamitosemítiques. A la magnitud de la seva durada en el temps correspon la seva difusió en l'espai, donat que l'usen des dels guanxes de Canàries, als egipcians de l'oasi de Siwa, passant per les regions sud-mediterrànies i les del Sàhara fins al riu Níger,

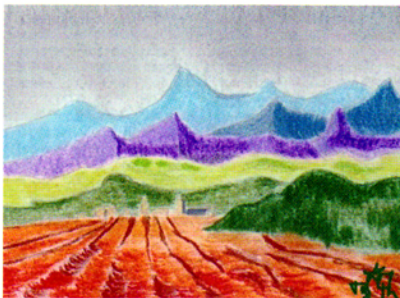
territoris on viuen encara avui les tribus nòmades dels tuaregs. S'estenen sobre 3.000 km des del nord d'Àfrica al sud, i de l'est a l'oest. Allunyats per distàncies ingents els amazigh foren dispersats per les invasions àrabiques a partir del segle VII, i ara viuen separats per muntanyes infranquejables en unes regions molt àrides i sovint despoblades, sense cap mena de comunicació.

Per tant, els estudiosos es demanen: Quan, on i com els berbers han pogut constituir un grup unificat vivint en un territori continu, requisit imprescindible per a la formació d'una llengua comuna? Volen saber per què aquest antic poble va esclatar i dispersar-se en un conjunt d'illots lingüístics? El fenomen de la desertificació pot ésser la clau del misteri. Com tota llengua, tots els dialectes del tamazight es diversifiquen segons les regions per la pronunciació i el canvi de sentit d'algunes paraules però provenen tots d'una única i antiga soca que endisa les seves arrels al bell fons de la terra d'Àfrica.

És una parla originària que transforma els brogits i crits naturals en onomatopeies, aquestes en noms i els noms en verbs. A tall d'exemple, el soroll del grinyol dóna el nom a "kzez" i amb la prefixació del factitiu [s] s'obté el verb grinyolar "s'kzez". Llengua de comunicació oral en la qual l'accentuació tònica pot comportar un canvi de sentit molt significatiu. Llengua d'un món rural que desconeix els sorolls dels artefactes de l'edat moderna, els berbers mai no aicen la veu si no és per a cantar. Parlen en veu baixa des del fons de la gola, els sons són ofegats, atenuats. Els seus 5 fonemes vocàlics /i/, /e/, /a/, /o/, /u/, són matisats, com un pastel sonor. El flux de la veu mai no és trencat, ans els mots es concatenen en un continuum fluid i harmoniós. Llengua d'un poble amb escassos recursos que en tot ha d'estalviar, fins i tot la saliva. Llengua utilitària, concreta, mirall del mediambient i de les activitats pastorals o creolals: des del màxim arbre fins la mínima

flor, tots tenen un nom i les seves propietats són conegudes i descrites. El nom genèric de muntanya varia segons la forma, l'altura, la ubicació, lligat o separat de la serralada. No sols cada animal, silvestre o domèstic té un nom sinó que, a més, el cavall, l'ase, la vaca, el moltó, reben noms diferents segons la seva edat. El xai rebra també noms diferents segons ha mamat llet de la seva mare, d'una cabra o d'una gossa.

Llengua utilitària i concreta, però no gens mancada de profunditat que s'inspira dels objectes, plantes i animals per a alçar-se al nivell superior de les idees i dels conceptes expressats amb refranys i paràboles.

Paisatge de l'Àtlas i d'un poble berber, dibuix anònim

Coneixen una munió de proverbis que usen a propòsit i palesen la cultura, el saber i la modestia del qui parla en escudar-se darrere l'antiga experiència col·lectiva de la tribu: "Val més travessar una riera que rondina que una riera que calla"; "Si Déu vol fer morir una formiga només cal que li doni ales"; "La cuscuta (mena de planta) es pot encimbellar tan alt com vulgui que mai

no esdevindrà un arbre". Sovint les paràboles al·ludeixen a la vida dels nòmades i a llur animal predilecte, el camell: "El que puja sense saber muntar sobre un camell ajagut, com ho farà per baixar quan s'haurà aixecat?"; "Aquell que és damunt d'un camell no ha de tèmper els gossos"; "Per què t'has posat al mig del pas dels camells, pobre petit erigió?"; "Es pot caracteritzar una persona amb quatre paraules: Aquest és com un cap de camell que tot ho menja, però que en ell no hi ha res de bo a menjar".

L'animal juga un paper primordial en els romanços populars que recorden i s'assemblen al *Roman du renard* francès. Els herois són immersos en un marc rural on es dediquen a la feina del camp: llauren, sembren, segueixen alfals i herba, guarden el ramat i l'aviram. Hi ha robaritoris, baralles entre veïns, pugnes a cops de pals i de rocs entre conreadors i pastors. El conte juga un paper d'exutori social en un sistema feudal opressiu. El jornalier esdevé l'erigió, animal petit i eixerit, i l'amo el xacal, potent, feroç i més curt que una cua de conill.

S'enganya qui vol parar l'erigó. Les històries destaquen pel realisme dels costums camperes, pel capteniment dels animals, per la fantasia del narrador capaç de crear situacions oníriques, com: l'erigó a cavall sobre el xacal perseguix les cabres dels nòmades que saquegen un camp d'ordi. Empaitat pels cans, el xacal fa caure el cavaller al salt d'una riera per a ésser més lleuger i escapar als gossos (...). Al llarg del conte el narrador juga constantment sobre ambdós registres, antropomòrfic i zoomòrfic per a desembocar en un món deslliurat dels lligams de la lògica. Un món poètic i estrany.

La poesia! En els pobles immersos o sotmesos a la duresa de les condicions de vida sembla que no hi hauria d'haver lloc per la poesia, però no és pas així. La poesia envolta les activitats quotidianes i ajuda a superar-les i oblidar-les. Vivint en el si d'una naturalesa que el domina i dedicat d'ençà de la seva infantesa a unes tasques propícies a la contemplació, com guardar els ramats al cim de les muntanyes amb atalajes impressionants, el jove amazigh té una inclinació natural vers la poesia estimulada amb ocasió de les festes en les quals se celebren cer-

tàmens de poesia improvisats entre grups de nois i de noies. Un ballaire improvisa un vers que repeteix fins que un altre ballaire li respon amb un altre vers. Timbais i castanyoles conjuguen una prosòdia que s'assembla a l'antiga poesia grega de la mar Egea. Canten a la naturalesa, als actes famosos dels avantpassats, i sobretot a la bellesa i l'amor.

Eixa cultura mil·lenària, nadiua i primera sobre la terra africana, poc se n'ha faltat que hagi desaparegut en benefici de la llengua dominant i oficial sota la pressió dels diferents governs del Magreb. Per a reeixir a l'escola calia, en eixir de casa, oblidar la llengua materna amazigh i parlar només àrab. Això no us recorda res, amics catalans? Ara, per sort, després de molt segles de resistència, sembla que existeixi una llum d'esperança a certs països del Magreb per a protegir i ensenyar novament la llengua i la cultura amazigh.

Nosaltres, ara i aquí, tractem de fer el mateix, preservant la diversitat cultural. Cal que siguem solidaris els uns amb els altres, perquè cada llengua i cultura és un accés i forma part de la cultura universal.

APUNTS DE LECTURES

«Ordre i conflicte en terres catalanes de frontera (1799-1850)

de Silvia Gómez i Mestres. Diputació de Lleida, 2005

Aquest llibre correspon a la tesi doctoral (UB). L'autora fa un any va fer-nos una conferència a Sant Joan Pladecorts sobre els conflictes jurídics al Vallespir durant el segle XIX. Va ser per a nosaltres una bona sorpresa perquè era un tema bastant desconegut que posava de relleu la complexitat del món de la justícia i de pràctiques socioculturals del segle XIX al Vallespir. Un país condicionat per la seva història de terra de frontera. Al llibre, els estudiosos i el públic hi trobaran moltes informacions que ens ajuden a conèixer millor el nostre passat, però també algunes de les nostres pràctiques i conflictes jurídics.

«El cec que veia el mar» de Joan Laclaire i Pagès

Les Presses Littéraires de Sant Esteve del Monestir, 1998.

És la primera novel·la de l'autor, però és una obra forta que captivarà el lector. A continuació ha escrit *Abajo la libertad!*, una tragicomèdia en dos actes escrita en català, contràriament al títol, publicada a la «Col·lecció Teatre-Entreacte» de Barcelona. El cec que veia el mar és una llegenda local de la qual emergeix una onada de passions però que fa proa cap a una terra més humana. Aquest recorregut simbòlic interpel·la algunes consciències ensopides. Sobre aquesta obra, el poeta i dramaturg Jordi Pere Cerdà escriu: «Joan Laclaire s'ha presentat a mi amb una originalitat natural. El cec que veia el mar, nota ja una maestria en l'escriptura del català, manca fins i tot un estil personal i, sobretot, es fa portadora en el seu ambient, de la lluminositat del mar». Podeu llegir un poema de Joan Laclaire en aquest mateix número.

«Història dels noms de Reiners. Les arrels d'un poble del Vallespir»

de Joan Pau Escudero i Montserrat Cailla.
Institut d'Estudis Catalans, 2005

Es tracta d'un meticulós i laboriós treball de recollida, mitjançant entervistes orals a famílies i persones grans, i molta documentació escrita, dels noms de llocs (colls, còrrecs, clots, comes i riberes, molins, muntanyes, puigs, rocs i serres) i de cognoms tradicionals dels habitants i dels masos de Reiners. El filòleg i especialista d'onomàstica de l'IEC, Ramon Amigó comenta en el pròleg del llibre: «Aquest aplec de noms de Reiners resulta un treball modelic, per l'abundància d'informació tant de l'època actual com d'èpoques passades, per la sobrietat dels comentaris que conté i per l'estructuració acurada que adopta». L'obra vol incitar futurs investigadors a estudiar la història dels noms del Vallespir; ara cal que els mapes i els batlles se n'inspiren per a corregir i retolar tots els llocs interessants per tal de perpetuar-ne la memòria.

«L'home de Perpinyà» de Jordi Vila i Carreras.

Roses Edicions, 2005

Part d'aquesta novel·la ha estat inspirada en fets reals. L'acció transcorre durant la Segona Guerra Mundial. El protagonista, un excombatent dels nacionals, que paradoxalment odiava Franco, accepta l'encàrrec de la comunitat hebrea de Nova York d'alliberar jueus del camp de Ribesaltes. La missió i el suport econòmic que comporta li arriben providencialment, perquè està passant per una mala situació. L'acció, gens fàcil, d'eludir els agents del govern de Vichy, l'aventura amorosa que viu amb la neboda del seu masover de Bassegoda prop de Sant Llorenç de Cerdans i, d'altra banda, un problema familiar, teixeixen una teranyina de situacions on es fan presents membres de la Resistència i col·laboradors que converteixen la narració en una història viva, humana i gens mancada de pinzellades sentimentals.

«Le Moulin de mon père, Chronique de la vie de Reynés au XXe siècle»

de Marcel Arnaudès. L'Harmattan - Paris 2004

Ce petit livre a été édité à la collection Graveurs de mémoire des Editions L'Harmattan L'ouvrage retrace l'histoire des moissonneurs, bûcherons, charbonniers, colporteurs, muletiers et meuniers qui ont marqué l'enfance de l'auteur. Autour du moulin de Reiners et de la Casa Pallari, dans les vignes claires, les vergers et les forêts profondes des alentours, c'est aussi ce monde paysan catalan aujourd'hui presque disparu et ses personnages qu'évoque avec une grande précision Marcel Arnaudès, un homme simple, mais au savoir immense, devenu après son père, par la force de l'histoire, mais aussi par goût, le dernier meunier du Vallespir, le dernier molinier del Vallespir. Comme l'écrit Jean-Paul Escudero dans la préface de ce livre: Ce livre est le combat admirable d'un homme seul contre l'oubli.

«Esgarrapades i pinyols a l'ombra de Bellguarda»

de Joan Tocabens. Edicions Trabucaire, Perpinyà, 2004

Hom acostuma a pensar que el món de la infància és un món privilegiat i protegit. Amb aquest llibre de l'escriptor instal·lat sobre la mateixa ratlla de la frontera, al Portús, Joan Tocabens, ens demostra que és alhora un món dur i despietat que sembla molt al dels adults... Amb la tendresa, la ingenuïtat, l'entusiasme, la frescor, la capacitat a descobrir i meravellar-se... Però també amb les rivalitats, els enfrontaments, els sofriments, els dubtes, les malifetes i males jugades... Un món en el qual l'observació de la naturalesa i els experiments diaris donen les claus per a entendre el que serà la lluita per la vida. Ben comptat, el llibre de Joan Tocabens no és cap llibre per a infants, però que, sens dubte, agradarà als infants.

«La darrera pàgina ens expulsa del llibre amb els genolls esgarrinxats, la pell sagnant, la roba esqueixada, bonys a tot arreu, i dins del cor el plaer, més que rar, meravellós, de la innocència». Jordi Pere Cerdà.

AUCA DE VERDAGUER (1845 - 1902)

L'home de la Renaixença que mereix més coneixença

Text: Joan Vilamala - Il·lustracions: Josep Casadevall - Edita: Amics de Verdguer, Folgueroles, 1988

Generalitat de Catalunya

1- Un disset de maig ve al món, Verdguer, mira per on!

2- Al poblet de Folgueroles on aprèn les beceroles

3- Es un noi dels més trapelles que organitza Caramelles

4- Amb sa mare, dall l'ermita, sentí la Musa que l'invita

5- I un bon dia, fet i dit! se'n va a Vic tot decidit

6- Hi llegeix a gavaldats autors clàssics immortals

7- A can Tona com treballa amb els grans i amb la quitxalla!

8- A vint anys als Jocs Florals obté èxita triomfals

9- S'hi presenta amb barretina; més d'un galteplè rondina;

10- Al Desmai, amants de l'art amb ell fudren un esbart

11- En un any de mil tempris, Mistral diu: "Marcel-lus eris"

12- Car l'Atlàntida s'ho val pe'l que tó de genial

13- Quan publicà Canigó causà admiració

14- Hi relata amb molt d'estil l'aventura de Gentil

15- Heroi mític català que amb els moros guerrejà

16- De la terra enamorat escriví Pàtria i Montserrat

17- En defensa pròpia escriví on ens conta com no viu

18- Però a Betlem ja no és qui era ni en ple bosc a Vallvidrera

19- D'ell ens queda un gran record: una llengua que no mor

20- Per això som i volem ser molts amics de VERDAGUER!